

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 21 1. junija 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelek »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Med vojno je postal
naš prijatelj

str. 4

V človeku je tisoč
dobrot, pa tudi speča
zver

str. 6

Spoznati narodovo
kulturo pomeni
spoznati narod

str. 7

Svetloba velike
samote

str. 8

TV-15 za mladino

str. 15

Da bo Vesela šola res vesela šola



S SREČANJA VESELIH ŠOLARJEV IN NJIHOVIH MENTORJEV V CERKNEM, 27. in 28. maja v Cerknem

Foto: MARE RUDOLF

Še na mnoga leta, Matija!

»Njegov zgled zvestobe svojemu narodu, delavskemu razredu in zvezi komunistov, vzgled neuklonljivega borca in graditelja socialistične družbe, nam bo dragoceno vodilo za naše nadaljnje snovanje in delovanje,« je bila ena izmed misli, ki jih je 26. maja na priložnostni slovesnosti v počastitev sedemdesetletnice člana sveta federacije, narodnega heroja in junaka socialističnega dela slavljenca namenil predsednik centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije France Popit – ko mu je izročil red jugoslovanske zvezde z lento, s katerim ga je ob njegovem življenjskem jubileju odlikoval predsednik Tito; dne 31. maja pa je svojemu nekdanjemu komisarju in kasneje komandantu glavnega štaba slovenskih partizanskih čet in dolgoletnemu predsedniku ZZB NOV Slovenije tovarišu Ivanu Mačku-Matiji priredil slavlje republiški odbor ZZB NOV Slovenije, ki so se ga udeležili njegovi nekdanji bojni tovariši in sodelavci iz borčevske organizacije.



Na fotografiji: Ivan Maček-Matija na sprejemu v republiškem štabu za teritorialno obrambo Slovenije, kjer mu je 29. maja v imenu kolektiva čestital generalpodpolkovnik in komandant teritorialne obrambe Slovenije Branko Jerkič.

Foto: TONE URBAS

Le malo področij imata tako bogato revolucionarno zgodovino kot idrijska občina in še posebno Cerkno. Intusmosem minulo soboto in nedeljo pridružili srečanju veselih šolarjev in njihovih mentorjev, da bi pod pokroviteljstvom republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in organizacije združenega dela ETA Cerkno skupaj praznovali trideseto obletnico izhajanja Pionirskega lista in deset let, kar se je Vesela šola uveljavila kot posebna oblika dopolnjevanja osnovnošolskega znanja.

Vzroka za to ne gre iskati v obisku nekdanje partizanske bolnišnice Franje in ne v prireditvi s simboličnim naslovom Spominjamo se. Tudi ne samo v spoštljivo izraženi hvalnosti skojevca Ludviku Ličarju, ki so ga do smrti mučenega ubili na pragu svobode prav tu, v Cerknem. Ne! Človek se preprosto povedano razveseli spoznanja, da so v slavlje in ne le v že znana vsakodnevna prizadevanja pionirskega časnika z enainšestdeset tisoč naklade, v okviru katerega živi Vesela šola s svojimi 78.000 pionirkami in pionirji, kolikor jih je to tekmovanje zajelo letos, tako trdno vraščeno negovanja revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja.

Če povemo še, da je Vesela šola v zadnjih letih svojo pozornost namenila predvsem novim učnim predmetom, letos še posebno obrambni vzgoji ter postala tu, kjer pravzaprav še orjemo ledino, skupaj s Pionirskim listom, nepogrešljiv učni in vzgojni pripomoček, je povedanega veliko. In čak temu dodamo, da je bila mladost in da bo tako tudi v prihodnje, vselej nosilka najbolj blestečih trenutkov naše revolucije, smo povedali vse.

Da je tako, so potrdile tudi besede člana sveta federacije Janka Rudolfa, ki je udeležencem srečanja veselih šolarjev in njihovih mentorjev spregovoril v imenu tiste generacije, »ki je dala vse, da bi bila današnja mladost srečna, radostna in vesela!« Dejal je, da je svet še poln nasilja in krivice in da so še otroci, ki preživljajo dni, kakršnih se spominjamo danes. In da je prav, da spoznavajo domovino, se je uče ljubiti in, če bo potrebno, braniti. »Saj ste rod, ki mu namenjamo vse naše delo in vsa naša hotenja,« je poudaril heroj narodnoosvobodilnega boja. »In za nami stopate, ste naš podmladek, nadaljevalci našega dela.«

V mozaiku prizadevanj, da bo madi rod znal ločiti zrnje od plev pa je vgrajenih mnogo kamenčkov Pionirskega lista in z njim Vesele šole! Kaj bi še rekli? Da je vzgajanje ljubezni do domovine in pripadnosti do samoupravnega socializma porok za našo srečo, smo že velikokrat zapisali. Morda ob slovesu ne bo napak, če še enkrat poudarimo preizkušeno in potrjeno resnico, da negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja ni nikoli dovolj.

Tudi zato, da bo: Vesela šola res vesela šola.

Milena Štrajnar

Za razvijanje tradicij NOB!

Udeležil sem se dveh izletov, pa vodič ni niti z besedo omenil najnovejše zgodovine teh krajev

Udeležil sem se dveh avtobusnih izletov: Slavnikovega v Oglej 11. februarja in Viatorjevega na Dobrač 6. maja. Vodič prvega izleta je govoril o Ogleju, Beneški republiki in omenil Beneško Slovenijo, na drugem izletu pa o slovenski Koroški.

Obakrat sem bil zelo razočaran, kajti nobeden ni niti z besedo omenil najnovejše zgodovine teh krajev, kakor da v Beneški Sloveniji in na Koroškem sploh ni bilo narodnoosvobodilnega boja. Zanimovo, da sta nas vodiča precej podrobno seznanjala z dogodki iz davne preteklosti. Na prvem izletu sem mislil, da nas izlet vodi pač bolj daleč od Benečije, pa je zato ni nič omenil. Toda na drugem izletu smo šli na Dobrač in v Ziljsko dolino, pa tudi ni bilo besede o borbi koroških partizanov!?

Mislím, da bi tu borčevska organizacija lahko izkoristila priložnost takih izletov in turističnim agencijam ponudila sodelovanje z nudenjem potrebnih podatkov o najnovejši zgodovini teh krajev. Predvsem pa smatram, da je to pomankljivost delavcev v turističnih agencijah – predvsem komunistov in borcev, – da v svoje programe informacij na takih izletih ne vključijo na odgovarjajoč način tudi dogodke iz najnovejše zgodovine krajev skozi katere poteka izlet. Lepo bi bilo, da bi se na primer na takih izletih kdaj ustavili ob spomenikih in grobovih tistih, ki so darovali svoja življenja za to, kar imamo danes.

Seveda bi morali tudi vodiči izpopolniti svoje znanje!

Verjamem, da bi borčevska organizacija, predvsem pa domicilni odbori enot, ki so se borile v teh krajih ter Institut za delavsko gibanje Slovenije, bili pripravljeni nuditi tem turističnim organizacijam najbolj kvalificirano pomoč za to obdobje kajti s tem je že veliko strokovno obdelanega pisanega materiala. Gre le za skupne želje in dogovor. Mislím, da je to tudi eden izmed zelo primernih načinov razvijanja tradicije narodnoosvobodilnega boja in prenašanja na mlajše rodove.

DANILO PERČIČ
Adamičeva 3, p. Ljubljana

Prvi vtisi iz Strunjana

V ta dom počitka, zdravljenja in rekreacije se bom vedno rad vračal

Naši vojaški vojni invalidi, borci in aktivisti narodnoosvobodilnega boja prav gotovo več ali manj poznajo obmorsko zdravilišče v Strunjanu, ki je že dolga leta na voljo za zdravljenje, oddih in rekreacijo – ne samo za vojaške vojne invalide. Zadnjih nekaj let je bil na novo zgrajen še pokrit kopalni bazen, savna, ambulanta, fizioterapevtski prostor, tristezno kegljišče, stezi za balinanje, televizijska dvorana in dvoje bifejev.

Ker mi prija obmorska klima, sem že vrsto let po deset dni preživel v skrbno organiziranem počitniškem naselju Valovine pri Pulju, ki je last ZZB NOV Maribor in katerega že dolga leta odlično vodi dobro znani mornariški oficir v pokoju Jože Pretner ter v počitniškem naselju Banjole pri Pulju, ki je last borcev ljubljanske regije. Kljub temu, da sta ti dve obmorski počitniški naselji za borce v glavnem dobro organizirani in vodeni, sem bil lani prvič od 24. 10. do 6. 11. v Strunjanu, ki ima, po mojem mnenju, za naše borce, aktiviste narodnoosvobodilnega boja in seveda za vojaške vojne invalide, pred drugimi tovrstnimi obmorskimi zdravilišči mnogo prednosti.

Povedati je treba, da je zdravilišče, razen nekaj tednov v januarju, odprto skozi vse leto in ne le v poletnih mesecih, ko je na poljih največ dela. Tukaj se torej lahko odpočijejo tudi kmetje – borci! Druga prednost je prav gotovo velik pokrit bazen, kjer se lahko kopaš tudi pozimi, česar v Valovinah in Banjolah ni. Nemalokrat se je zgodilo, da sem se zaradi slabega vremena v omenjenih počitniških naseljih, le nekajkrat namočil. Tretja prednost je prav gotovo tristezno kegljišče in dvostezno balinišče, kjer si gostje oziroma pacienti lahko krajšajo čas. Da ne govorimo o lepo urejeni televizijski dvorani, ki je tudi udobno opremljena.

Kar se tiče strežnega in zdravniškega osebja sem bil v štirinajstih dneh bivanja zelo zadovoljen! V prostorih bazena in savne nas prijazno postrežeta in vodita Franc Skušek in Marica Bertuluči. V bifejih so prijazni natakarji: Bogdan Orlič iz Istre, Brigita Misaja iz Murske Sobote, Frank Zdravja iz Brkinov in drugi. Prav tako prijazno je zdravniško osebje ter drugo, da ne govorimo o upravniku Ivanu Krbavčiču iz Izole, ki že deseto leto skrbno vodi to obmorsko zdravilišče.

Le eno pripombo imam na račun posameznih uslužbencev, ki strežejo v jedilnici in jim včasih uide beseda »gospod – gospa«.

V ta dom počitka, zdravljenja in rekreacije se bom vedno rad vračal.

IVAN KURINČIČ
Idrsko 40
p. Kobarid

(Na strani 30, ko naj bi učil Seška leta 1936 vojaških večšin, pa govori Cirk »vizionarsko«: »... o možnostih hajdukovanja na področju kočevskega bazena, Kolpe in Risnjaka. S specialko sem že delal vojne načrte, ko sem hodil po hribih in postavljaj gorsko baterijo, zdaj sem, pa spet tja, in računal daljine za ogenj in izpade hajdukov na ceste, klanca, ovinke, zamišljal si zapreke...«. Kakšna fantazija! Prebral je pač po vojni »Kapeljske kresove«. In kakšno licemerstvo, če se ta citat primerja s citatom v gornjih odstavkih!)

Naj nadaljujem Cirkov citat s strani 71 in 72: »Želja, da grem v Španijo, se je spremenila v fiksno idejo. Če mi ni uspelo že v začetku španske vojne 1936, je bilo nepotrebno, da se zaupam Bravničarju, sinu nemškutarja in kulturbundovca. Nihče ga ni maral, kar pomnim. Rad bi se spravil v vsako družbo kočevskih Slovencev, pa ga niso marali. Večkrat sem vprašal Seška, kaj pa Bravničar, in zamahnil je z roko, češ saj nič ne pomeni. Bravničar pa je bil prepričan, da je našel heroja, ki bo rešil špansko vojno. In se bi potem trkal na prsi: jaz sem, bi govoril, jaz sem ga našel in poslal v Španijo. Tako pa, zdaj ko sem po njegovi in svoji slepoti padel med zidove tujske legije, bo govoril: Glejte, ustrašil se je in šel v tujsko legijo.

Ne samo on, tudi tisti na Celovski cesti,« (misli centralno javko CK KPS za španske prostovoljce D. B.), »bodo tako rekli: Opeharil nas je, da smo mu dali sredstva za pot, pa je šel drugam! Ej bratci, kar ste mi dali, ste mi dali premalo, da bi plačali vse to, kar sem doživel v teh štirinajstih dnevih, premalo, kajti predrago bom moral plačati, da sem verjel...«

Na strani 62, ko opisuje svoj podpis za vstop v francosko tujsko legijo, se Cirk sprašuje: »Ali sem se res prodal?« Mi, jugoslovanski komunisti in borci NOB mu enoglasno odgovarjamo na to njegovo vprašanje: »Res je, Stojan Cirk, prodal si se in nas tudi izdal, sramoto si nam napravil in še naprej nam delaš sramoto.«

Ce Cirku ni bila znana moja revolucionarna pot in vloga pred vojno zaradi ilegalnosti, se je lahko o njej, kot o moji poti v NOB, seznanil pač po vojni, ko je živel od 1945–1954 v Kočevju in v Ljubljani. Ni mi nerodno, da sem citiral Cirkove podkle vete na moj račun in na račun mojega že davno preminulega očeta, ki je bil simpatizer KP pred vojno in udeleženec NOB skozi vso vojno in se je z načetim zdravjem po vojni vrnil iz nemških taborišč in kmalu za posledicami umrl. Cirkove klevete ponavljam sedaj v malo večjem obsegu pred borčevsko javnostjo, kot pa jih je založba Lipa Koper izdala v svoji nakladi tega bednega pisanja. Kajti sam lahko in tudi v imenu pokojnega očeta, kot revolucionar in borec, vsakemu pošteno pogledam v oči. Ali si to upa Cirk? Če se, potem njegovi pokvarjenosti res ni meja.

Da se povrnem spet na njegove laži. Bitka za Teruel¹² je bila decembra 1937. res preokretnica, a v škodo frankistom! Frankisti so se borili s poslednjimi močmi (medtem, ko se je Cirk zaradi te »odločilne bitke« odločil za francosko tujsko legijo) pred močno ofenzivo republikancev v kateri so sodelovale tudi mednarodne internacionalne brigade. Dne 22. decembra 1937 so vdrlí republikanci v mesto in 7. januarja 1938. leta je bil zlomljen

DUŠAN BRAVNIČAR- VELJKO
KOČEVAR

Resnica o knjigi »Vojakovi spomini« in o njenem avtorju



poslednji frankistični odpor v mestu. Ta dogodek je zelo odmeval tudi v mednarodni javnosti.

Se en tak mejnik je bil v Španiji, ki je vzbudil pozornost po vsem svetu. To je bil republikanski preboj frankistične fronte na Ebru, poleti 1938.¹³ Takrat je Cirk že preganjal Arabce v Sev. Afriki. Madrid je padel šele 1. 4. 1939.¹⁴ Še januarja in februarja 1939 se borijo tudi jugoslovanski prostovoljci v Kataloniji.¹⁵ Za Cirka pa so »vsi, ki se bijejo v Španiji, (še pred njegovim domnevnim odhodom v Španijo), »le norci!« (gl. Cirk str. 50!). Zato ni čudno, da je špansko republiko pokopal že decembra 1937, s čimer lahko danes opravičuje svoj vstop v tujsko legijo.

Po preučevanju niza zgodovinskih dejstev Cirkove knjige in po razgovorih s številnimi živimi pričami, danes dvomim, da je Cirk sploh imel resen namen oditi v Španijo. Zvijajčno je uporabil partijski denar, da je legalno in kar se da najbolj lagodno odšel v tujsko legijo, kamor je bil verjetno od vsega začetka namenjen. Naj pripomnim še to, da razen klevet ZKS (KPS), še ni vrnil denarja, s katerim si je finansiral pot v tujsko legijo. Tam se je takoj uradno javil vojnemu atašeju kraljevske ambasade v Parizu, ki mu je sporočil, da ni črtan s spiska jugoslovanskih oficirjev in da se služba v tujski legiji računa v prostovoljski staž! (gl. Cirk str. 83).

Ceprav Cirk očitno prikriva vso nečedno vlogo, ki jo je imela tujska legija nad domačim arabskim prebivalstvom tudi po porazu Francije, pa je vendarle bila glavna vojaška opora kvizlinškemu Petainovemu režimu in vsej francoski reakciji do leta 1943. Toda Cirk jo v teh šestih letih opisuje kot večni eksercir in bivanje po vojašnicah, sem in tja pa mu zaradi poveljevanja svoje osebnosti, uidejo opisi, kjer se prikazuje kot eden »najelitnejših«, »najboljših«, »najbolj discipliniranih« in »vzornih« legionar-

jev (gl. Cirk str. 88, 89, 92, 97, 100, 102). V legiji se Cirk zelo rad priljuje francoskim oficirjem, rad ovaja svoje soborce in dela hitro kariero. Njegov legionarski značaj, naj ilustrira epizoda (gl. Cirk, str. 109), kjer govori o kratkotrajnih bojih z Italijani v Afriki leta 1940 »... Ze okrog polдне smo se zaleteli v Italijane, da so po kratkem odporu dvignili roke. Bil sem v čelni izvidniški patroli. Skočil sem z oklepne voza, jih začel spravljati v vrsto in z nekaj legionarji pregledovati, da nimajo skritega orožja, ko me neki italijanski oficir napade z bodalom. Zabodel bi me v prsi, da z levim laktom nisem odbil konice bodala, ki se je potem zaustavila v laktni kosti. Sprožil sem vanj vseh šest nabojev... Ko mi je bolničar obvezoval roko, sem mu (namreč svojemu kapetanu D. B.) vse razložil in zahteval, da takoj pobijemo vse ujetnike...«

Ali ve Cirk, da smo partizani vse italijanske ujetnike, ki jih nismo mogli zamenjati za naše zaprte tovariše, ne samo pustili pri življenju, temveč jih zopet spustili, ker v partizanskih pogojih nismo mogli imeti dalj časa vojnih ujetnikov. On jih je pa dal pobijati! Med mobiliziranimi italijanskimi vojaki v Afriki je bilo tudi veliko primorskih Slovencev. To zločinsko epizodo, ki jo Cirk sam opisuje, (kaj je šele vse prikril), bi si moral dobro zapomniti tudi tovariš Albert Klun, ki ima za izid knjige, dokazano, velike zasluge!

Odnos do domačega arabskega prebivalstva pa naj karakterizira tale odlomek iz Cirkove knjige na str. 94: »... po zidovih sem gledal meni nerazumljive napise...« (v francoščini) »V morje, s kovčkom ali brez njega – če ne v krsti! – Komu naj to velja, če ne Francozom-okupatorjem? Toda zakaj? Če ne bi prišli sem Francozi, bi prišli Turki, bi prišli potem Nemci, morda Angleži?... Za politično situacijo v Alžiru se pač ne brigamo...«

Kako prikriva svoje konkretno delovanje v tujski legiji za časa Petainovega in Darlanovega režima, je razvidno na str. 116, ko mu zopet uide drobci, iz katerega se da marsikaj sklepati: »Postal sem brigadir. Starešine so mi kot Jugoslovanu popolnoma zaupali in mi često poverjali posebne misije-potovanja, ki so bila dolga tudi po več kot 2000 km. Dostikrat sem se srečal s člani nemško-italijanskih kontrolnih komisij, v Alžiru, Uždí ali Casablanci...«

»Ta človek iz kavčuka«, kot so Cirk pravili njegovi komandanti, kajti kamorkoli so ga poslali, se je po uspešno opravljenih nalogah še vedno vrnil (gl. str. 118), bi lahko opisal veliko več podrobnosti iz tega petletnega službovanja v legiji. Kako interesanten bi bil opis ene ali vseh teh posebnih misij, ki jih je opravljal in ki so bile dolge po več kot 2000 km. Lahko bi nam kaj konkretnjšega povedal o srečanjih s temi fašističnimi kontrolnimi komisijami. Treh pet let so pač šibka točka v Cirkovem življenjepisu!

¹² Alojz Ravbar: »Zakaj je padla španska republika«, 1971, str. 378–388.

¹³ Alojz Ravbar: »Zakaj je padla španska republika«, str. 628–639

¹⁴ Isto tam, str. 699.

¹⁵ Isto tam, str. 608 in »Bili smo v Španiji«, Ivan Debena: Mednarodne brigade zapuščajo bojišča, str. 339–344.

se nadaljuje

Na vseh ravneh političnega življenja

V sredo, 17. maja je bilo v Sarajevu 5. zasedanje skupščine ZZB NOV Bosne in Hercegovine. Borci so pregledali svoje delo v minulih štirih letih in načrtali naloge za naslednje obdobje.

Peti skupščini ZZB NOV Bosne in Hercegovine so prisostvovali tudi predsednik ZZB NOV Jugoslavije general Kosta Nadj in najvišji republiški družbenopolitični delavci.

Dosedanji predsednik ZZB NOV BiH Niko Mihaljević je v uvodni besedi podal poročilo o delu med obema skupščinama. Mihaljević je poudaril, da so se borci povezovali z vsemi naprednimi socialističnimi silami in budno pazili, da bi ne bili prehitro zadovoljni z rezultati svojega dela. Menil je, da je v preteklem obdobju večji del članstva ZZB NOV BiH v skladu s svojimi možnostmi vsestransko sodeloval v družbenoekonomskih in političnih naporih za doseganje načrtanih ciljev, ter da bo tudi v bodoče kot doslej, prva na-

loga borcev kritičen pregled lastne prakse in s tem tudi uveljavitev naše socialistične samoupravne zavesti.

Na skupščini so bosanski borci ugotavljali, da vsa borčevska združenja ne delujejo enako dobro, da pa vendarle večina, ki dela dobro, daje pečat vsej borčevski aktivnosti. Zagnanost pri delu šepa zlasti pri nekaterih vaških združenjih. Samoupravno združevanje v kmetijstvu in krepitev samoupravnih socialističnih odnosov na vasi (kakor tudi druge oblike družbenega dela) so postali in morajo v bodoče biti še večja skrb vseh družbenopolitičnih organizacij. Morajo postati predmet obravnave v krajevnih skupnostih, kjer lahko člani ZZB s svojimi koristnimi predlogi in so-

delovanjem v akcijah mnogo pripomorejo.

Niko Mihaljević je v nadaljevanju govoril o trajni družbeni in s tem tudi borčevski nalogi varovanja in negovanju revolucionarnih tradicij. »Gre za obveznost, ki ne more biti časovno omejena«, je dejal Mihaljević in dodal, da bo pri tem delu treba v bodoče nameniti več pozornosti usposabljanju, da bomo svojo preteklost vedno na ustvarjalni način povezovali s sedanjostjo in bodočnostjo.

Na peti skupščini ZZB NOV BiH je bilo izvoljeno novo predsedstvo republiškega odbora, ki šteje 39 članov. Na svoji prvi seji pa je predsedstvo izmed svojih članov izvolilo za predsednika ZZB NOV BiH za naslednje mandatno obdobje **Ahmeta Šehovića**. **BŽJ**

Neomajna doslednost

V beograjskem domu JLA je bilo 18. maja pravo delovno vzdušje. Srbski borci so se srečali na svoji osmi skupščini. Zbralo se je 480 delegatov z vseh krajev Srbije. To so bili predstavniki več kot polovice milijona srbskih borcev.

Natančni statistiki so, kot je to že v navadi, kaj hitro postregli s podatki o delegatih: poprečna starost 60 let; najstarejši delegat je bil predstavnik in udeleženec vojn v letih 1912-1918.

Skupščini je poleg ostalih republiških družbenopolitičnih predstavnikov prisostvoval generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Iko Mirković.

Momčilo Dugalić je nato v svojem referatu naglasil, da so bili v pretekli dobi urešnični mnogi novi koraki v izgradnji in krepitvi enakopravnosti svobodnih medčloveških in tudi mednarodnih odnosov.

»V doseganju teh bistvenih vprašanj smo morali premagovati različne odpore vseh tistih, ki jim je doleden razvoj socialističnega samoupravljanja omejeval monopolistične in druge pozicije v naši družbi, morali smo politično obračunati z nosilci liberalističnih in tehnokratskih odnosov, ki so spodkopavali socialistične osnove našega družbenoekonomskega sistema in idej-

nopolitično ter mednarodno enotnost naše večnarodne skupnosti.«

Momčilo Dugalić je nadaljeval, da je zveza borcev v teh in takih trenutkih neomajno vztrajala na revolucionarni poti in bila močna opora Zvezi komunistov in tovarišu Titu v idejnopolitičnem razčiščevanju z antisocialističnimi pojavi, v čuvanju in razvijanju osnovnih revolucionarnih tradicij NOB in socialistične izgradnje kot temeljnih pogojev za današnje in bodoče pogoje na poti socialističnega samoupravnega razvoja, ki smo ga izbrali.

Borci niso bili neomajni le zavoljo posebnega odnosa do oborožene revolucije kot svojega posebnega življenjskega dela, ampak so se vseskozi zavedali, da je poleg urejenih družbenoekonomskih in političnih odnosov neobhodno potrebna tudi najširša politična akcija širokih delavskih množic, delavskega razreda in to s komunistično partijo na čelu.

Govorec o delu srbske borčevske organizacije je Duga-

lić dejal, da so srbski borci s tem, ko so razvijali svojo družbeno vlogo v našem političnem sistemu, aktivno pristopili k akciji vseh socialističnih sil in dali svoj velik prispevek k doslednemu reševanju aktualnih družbenopolitičnih vprašanj od krajevnih skupnosti pa vse do federacije.

Momčilo Duganić se je v svojem referatu dotaknil tudi nekaterih ključnih vprašanj o nadaljnjem razvijanju našega delegatskega sistema in dejal, da je eno osnovnih vprašanj uspešnega razvoja in delovanja delegatskega sistema nadaljnje razvijanje polne demokratizacije kadrovske politike in dosledna uporaba dogovorjenih načel in kriterijev ZKJ v praksi, ki mora omogočiti izbiro tistih kadrov v zvezi borcev, ki so bili v udeležanju politike ZKJ in tovariša Tita vedno za primer, primer sposobnosti in doslednosti v vsakršnem položaju.

Na osmi skupščini ZZB NOV Srbije je bil med drugimi izvoljen tudi nov predsednik **Dragoljub Petrović**.

BŽJ

Ob ponovnem odkritju partizanskega spomenika na Komlju

Mostovi rasto, iz vseh človeških src se pno v vsa srca

V nedeljo so se na Komelju na Koroškem zbrali številni koroški borci s te in one strani meje, ko je Zveza koroških partizanov ponovno odkrila obnovljen partizanski spomenik, ki so ga prvič postavili točno pred šestimi leti (28. maja 1972. leta) v spomin dvanajstim partizanskim kurirjem postojanke TV 32. Le-te so podivjani esesovci 12. oktobra 1944 leta zverinsko pobili pri bližnjem kmetu Apovniku. Spomenik so razstrelili 31. oktobra 1976 leta »neznanci« z očitnim namenom, da bi tedaj, pred znanim jezikovnim preštevanjem slovenske manjšine na Koroškem stopnjevali zastraševalni pritisk na slovensko manjšino, ki živi v sosednji Avstriji. Na tej spominski sve-

borca partizanske postojanke pri Apovniku Jurija Bojanovića, ki danes živi v Vojniku pri Celju. Med drugim je dejal: »Moj rojstni kraj je daleč v Bosanski pokrajini. Tam smo sicer skromno a v miru živeli do aprila 1941. leta. Prihrumeli so hitlerjanci, morilci, ki so ubijali vse od dojenčkov do starčkov ter požigali naše domove. Tudi mene so kot močnega mladega fanta odveli na delo v Nemčijo. Pozneje sem bil dodeljen skupini, ki je gradila hidrocentralo v Dravogradu.

V Dravogradu sem kmalu slišal, da se bratje Slovenci v gozdovih že bojujejo zoper Hitlerja. Izkoristil sem prvo priložnost ter pobegnul. Postal sem partizan. Pozneje sem bil dodeljen Domnovi četi, katere ko-

rtizanov na pomoč, hkrati pa divje kričanje podivjanih SS-ovcev, ki so nas pozivali k predaji. S streh Apovnikove domačije so se že pokazali ognjeni zubli. Kmalu je bila vsa domačija v ognju.

Komandir Domen je v tem brezupnem položaju, ko so bili vsenaokrog SS-ovci, organiziral preboj iz obroča. Nekaj borcev je bilo že mrtvih, drugi smo se borili ter se po globeli umikali proti gozdu. Z Mirkom sva bila hitro v globeli, kjer sva zagledala komandirja Domna. Bil je mrtev, zadet v glavo. Tedaj pa je tudi Mirka zadelo več strelcev. Kljub težki rani, se je zavlekel globlje v gozd, kjer je umrl. Domačini so ga našli šele spomladi 1945. leta. Po osvoboditvi so ga pokopali na pokopališču v Šmarjeti.



– Nedelja, 28. maja je Zveza koroških partizanov ponovno odkrila spomenik dvanajstim kurirjem, ki so jih esesovci 12. oktobra 1944 zverinsko umorili. Ta spomenik je bil 14. novembra 1976. leta porušen.

– Karel Prušnik-Gašper med govorom ob ponovnem odkritju spomenika.



čanosti so govorili predsednik Zveze koroških partizanov Karel Prušnik-Gašper, predsednik Zveze Slovenskih organizacij Franci Zwitter ter preživeli borec postojanke TV-32, Jurij Bojanović, ki sedaj živi v Vojniku.

Za res prisrčno in svečano vzdušje je poskrbel Tržaški partizanski pevski zbor pod vodstvom Oskarja Kjudra, ki je zapel nekaj partizanskih pesmi. Sledilo je polaganje številnih vencev, ki so jih k spomeniku med drugim položili tudi predstavniki koroških borcev iz Maribora in predstavniki oziroma pionirji iz Maribora.

Številni udeleženci te spominske proslave so z zanimanjem prisluhnili tudi pripovedi preživelega

mandir je bil Ciril Sorli-Domen. Naša naloga je bila vzdrževati kurirske zveze na postaji TV-32. Naša posebna naloga je bila, da smo skrbeli za varen prehod partizanov preko Drave.

Kljub temu, da so Nemci Dravo močno zastražili, nam je uspelo, da smo oktobra 1944, leta prepeljali v gumijastem čolnu čez njo cel bataljon partizanov, ki jih je vodil Jože Ulčar-Mirko.

Tistega, za nas usodnega dne, sva zarana ob svitu z mojim spremlevalcem Mirkom, doma z Lokvice nad Prevaljami, poročala komandirju Domnu o uspešno opravljeni nalogi. Kmalu nato sva oba trdno zapala. Okoli devete ure naju je zbudilo divje ureljanje. Vmes so se že razlegali klici ranjenih pa-

To je bil za vse partizane, ki smo se borili na avstrijskih tleh, hud udarec. Pokol je sovražniku uspel samo zaradi izdaje.

Naša četa je bila sovražniku velik trn v peti, zato je zbral vse razpoložljive sile, da bi jo uničil. Od 17 borcev jih je padlo 12, pozneje še trije. Tako sva ostala živa samo dva.

Naj ob koncu tega zapisa pojasnimo tudi pomen naslova, ki smo ga izbrali. V Železni Kapli stoji spomenik, posvečen 120 padlim borcem za svobodo, na katerem piše »Mostovi rasto, iz vseh človeških src se pno in v vsa srca«. Ta verz je napisal legendarni partizanski pesnik, borec 14. udarne divizije Karel Destovnik-Kajuh, ki je bil doma iz Soštanja.

Franjo Hovnik

F. William D. Deakin je ime, ki bo ostalo zapisano v zgodovini jugoslovanskih narodov. Ne samo, da je bil vodja prve britanske vojaške misije, ki je maja 1943 prišla k Vrhovnemu štabu NOV Jugoslavije, ampak je ostal prijatelj Jugoslavije tudi po vojni. Na podlagi spoznanj, ki jih je dobil med bivanjem v Jugoslaviji med vojno, in na podlagi povojnih raziskav, ko je Jugoslavijo pogosto obiskoval, je napisal knjigo »Gora trdnjava« (The embattled mountain), v kateri govori o boju naših narodov za osvoboditev v času njegovega misijskega poslanstva pri nas (knjiga je v prevodu Janka Modra izšla pri Državni založbi Slovenije leta 1976). Pred kratkim je na povabilo predsednika Tita spet obiskal Jugoslavijo in ob tej priložnosti je fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani organizirala z njim pogovor, ki ga objavljamo.



Profesor Deakin med nedavnim obiskom v Ljubljani



Področje pri Njegovudju, kjer se je britanska vojaška misija spustila s padali 27. maja 1943

Najprej bom podal kratek zgodovinski oris, kako smo Britanci stopili v stik s partizansko vojsko v Jugoslaviji.

Britansko vojaško poveljstvo za Bližnji vzhod, ki je bilo v Kairu in v katerem sem delal kot štabni oficir, je zelo malo vedelo o tem, kaj se po okupaciji dogaja v Jugoslaviji. Imeli smo sicer svojo obveščevalno službo, ki naj bi vzdrževala stike z okupirano državo. Ob kapitulaciji Jugoslavije smo imeli pri vas pet radijskih oddajnikov, vendar so bili vsi, razen oddajnika v Ljubljani, pokvarjeni in od njih nismo dobivali sporočil. Drugi vir informacij o dogajanjih v Jugoslaviji, to se sliši precej ironično, so bila nemška radijska poročila, ki smo jih poslušali, nismo pa jim verjeli. Iz teh poročil tudi nismo mogli razbrati, s kom se Nemci pri vas borijo. Sklepali smo, da so to le skupine gverilcev, ki so neorganizirani in brez pravega poveljstva. To povem le v ilustracijo, kako malo smo vedeli o narodnoosvobodilnem gibanju.

Povsem slučajno smo

navezali stike s polkovnikom Mihailovičem in njegovim vodstvom, s katerim smo sodelovali neko od oktobra 1941 do pol leta 1943.

Vse, kar smo v oddelku za planiranje britanskega vojaškega poveljstva za Bližnji vzhod v začetku leta 1943 vedeli o razmerah v okupirani Jugoslaviji, je bilo, da je imel Mihailović nadzor le nad delom ozemlja v Srbiji, zunaj nje pa njegovih enot ni bilo. Takrat smo tudi že vedeli, da so četniki nemški zavezniki. O partizanskem gibanju še nismo vedeli veliko in prav zato, da bi zvedeli, kdo ste, smo se odločili, da pošljemo vojaške misije.

Pogosto smo poslušali očitke, da smo vam prišli pomagat zelo pozno. Za to sta predvsem dva razloga. Prvi je politične, drugi pa vojaško-tehnične narave, saj vse do začetka leta 1943 Velika Britanija ni imela dovolj letal in druge opreme, da bi vam lahko neposredno pomagala. V začetku leta 1943 pa je vrhovno poveljstvo britanske vojske dalo britanskemu po-

veljstvu za Bližnji vzhod navodila, da naj ugotovi, kaj se v Jugoslaviji dogaja na področjih, kjer ni Mihailovičevih enot.

Politični razlog, zakaj se je Velika Britanija odločila za stike s partizanskim gibanjem v Jugoslaviji, sem odkril šele pred kratkim. Od julija 1941 do začetka leta 1943 so namreč med Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo potekali pogovori o tem, kako naj bi pomagali odporiškim gibanjem v Evropi in tudi v Jugoslaviji. Pobudo za pogajanja je dala Sovjetska zveza, ki je predlagala, da naj bi organizirali enotno pomoč za vsa odporiška gibanja v okupirani Evropi. Na primeru Jugoslavije smo želeli narediti nekakšen vzorec za vsa odporiška gibanja v Evropi, zato sta se Velika Britanija in Sovjetska zveza domenili, da prva pritisne na Mihailovića, druga pa na Tita, da bi prišlo do enotnega boja proti okupatorjem. Britanci smo sicer vedeli, da so v Jugoslaviji neke komunistične »bande«, nismo pa vedeli, kdo jih vodi in kdo je ta neznanec Tito. To je ostala skrivnost vse do mojega prihoda v Vrhovni štab.

Prav zato, da bi zvedeli, kaj partizansko gibanje v Jugoslaviji predstavlja, smo se odločili za vojaške misije. Britansko vojaško poveljstvo za Bližnji vzhod je zbralo nekaj jugoslovanskih izseljencev v Kanadi in jih na slepo spustilo na jugoslovansko ozemlje, kjer naj bi navezali stike s kakšnim partizanskim štabom. Prvi dve skupini sta pristali na Hrvaškem in v Bosni in čez nekaj ur je skupina, ki je pristala na Hrvaškem, preko radijske zveze sporočila, da je prišla v glavni štab partizanske vojske za Hrvaško. Sedemnajstega maja 1943 je ta misija poslala naslednjo sporočilo: »Nam se zdi sodelovanje z zavezniki logično. Naj pošljejo v naš štab oficirja za zvezo. Lahko se takoj s padalom spusti v Črni gori v bližini Durmitorja.« Čez nekaj dni, 24. maja, smo iz Črne gore dobili novo sporočilo, v katerem je bilo rečeno, da ne smemo odlašati. V njem je bilo tudi povedano, kje in kako naj pristanemo. *

Profesor Deakin je sproti odgovarjal na vprašanja. O tem, kakšni so bili še drugi politični razlogi, da se je britanska vlada tako pozno odločila za sodelovanje z NOV Jugoslavije, je dejal.

»Eden izmed političnih razlogov je ta, da je Velika Britanija ob začetku vojne sprejela več tujih vlad in se tako moralno obvezala, da bo po končani vojni v njihovih državah vzpostavljen spet takšen družbenopolitični red, kot je bil pred vojno. Obstajala pa je še vrsta vojaško političnih razlogov. Takratni oficirji

Med vojno je postal naš prijatelj

smo si vojno predstavljali kot spopad tehnike in močnih sil, ničesar pa nismo vedeli o nenavadnem, partizanskem načinu vojskovanja. Prepričani smo bili, da bo gibanje za osvoboditev tudi v Jugoslaviji prišlo iz vrst bivših oficirjev. Po naših predvidevanjih naj bi se upor začel v Srbiji, kar smo sklepali po izkušnjah iz prve svetovne vojne in solunske fronte. Prav zaradi tega smo iskali stik z Mihailovičem in njegovimi oficirji.

Eden izmed pomembnih zadržkov za sodelovanje pa je bil tudi ta, da so partizansko gibanje vodili komunisti, ki jim je po našem prepričanju pomagala Sovjetska zveza, če ga ni celo neposredno vodila. Ko smo zvedeli, da vodi odpor v Srbiji neki Lebedov, smo bili v to še bolj prepričani. *

Kako to, da tako priznana obveščevalna služba kot je britanska, vse do začetka leta 1943 ni ničesar vedela o partizanski vojski v Jugoslaviji, čeprav je ta dosegla že pomembne uspehe?

Moram reči, da ima britanska obveščevalna služba glede na svoje resnične uspehe v svetu prevelik sloves. Tudi takrat ga je imela. Pomemben razlog za tako slabo obveščanje je tudi v organizaciji naše takratne obveščevalne službe. Pred vojno je obveščala civilna obveščevalna služba, ki je obdržala stike z radijskim oddajnikom v Ljubljani. Poslala pa je tako malo podatkov, da niti jaz, ki sem bil zadolžen za Jugoslavijo, nisem bil dovolj obveščen. Podatke iz Ljubljane, ki sta jih dajala major Karel Novak in polkovnik Vladimir Vavhnik, je pošiljal meni neznan človek. Toda Vavhnik je bil po mojem mnenju dvostranski obveščevalec, zato so bili podatki temu primerno obarvani.

Nekaj podatkov smo dobili tudi od nevtralnega tiska v svetu, predvsem švedskega, vendar tudi temu nismo verjeli. Tudi v resničnost informacij, ki jih je pošiljala »Svobodna Jugoslavija«, nismo bili prepričani, ker smo najprej mislili, da gre za nemško provokacijo, po poslabšanju odnosov med Veliko Britanijo in Sovjetsko zvezo pa smo bili prepričani, da je to

oblika sovjetske psihološke vojne.

Nekatere informacije so prenašali tudi kurirji, ki pa so bili večinoma naklonjeni četnikom, zato so vse, kar je v sporočilih bilo pozitivnega povedanega o partizanski vojski, črtali in ni prišlo do nas. Tudi sovjetska obveščevalna služba, ki smo jo spraševali, kaj ve o partizanskem gibanju v Jugoslaviji, je trdila, da ne ve ničesar.

Poleti 1941 je sovjetska obveščevalna služba v Teheranu stopila v stik z britansko in jugoslovansko vlado in predlagala skupno vojaško misijo, ki naj bi jo poslali v Jugoslavijo. Člane misije naj bi na jugoslovansko ozemlje prepeljala angleška letala, vendar do tega zaradi tehničnih razlogov ni prišlo. Sovjetska zveza je izgubila precej svojih agentov, zato je od akcije odstopila, britanska vlada pa je vztrajala in septembra 1941 je njena misija pristala na Ravni gori. Po tem neuspehu ni bilo več sodelovanja med sovjetsko in britansko obveščevalno službo, imeli smo le politične stike.

Pobuda za uradno priznanje NOV Jugoslavije je prišla s strani Velike Britanije in Amerike spomladi 1943 v Teheranu. Molotov je takrat predlagal, da bi poslali sovjetsko misijo k Mihailoviću, kar je nas močno čudilo, saj smo prav takrat sklenili, da pretrgamo stike s četniki. Nekoliko pozneje je prišla v Kairo sovjetska misija, ki naj bi jo z britanskimi letali pre-

peljali v Jugoslavijo. Vendar so prav takrat partizani v Jugoslaviji izgubili vsa letališča, zato smo Britanci predlagali, naj misija nekoliko počaka. Sovjetska zveza je to sprejela kot sabotažo. Ta sovjetska misija je prišla v Jugoslavijo šele februarja 1944 z angleškimi jadralnimi letali.

Pozno jeseni smo imeli Britanci svojo misijo pri Vrhovnem štabu NOV Jugoslavije, enajst misij pri njenih enotah ter dvanajst misij pri četnikih.

Prihod prve britanske misije v Vrhovni štab

Dne 27. maja 1943 je eden od bombnikov britanskega bojnega letalstva tipa »Halifax« ob mraku vzletel z letališča Derna v severni Afriki. V letalu sta bila dva britanska oficirja in še štirje drugi višji uradniki; vkrcali smo se z namenom, da opravimo eno od številnih podobnih specialnih operacij, zaradi katerih so vzletali s skrivnih oporišč v Evropo, ki jo je imel zasedeno sovražnik.

Njihova misija je bila samo na videz preprosta. Z operacijo »Tipical« naj bi se s padali spustili ponoči v črnogorskih planinah uradni predstavniki britanskega generalnega štaba na Srednjem vzhodu in se akreditirali pri vrhovnem štabu jugoslovanskih partizanov. Oficirja, kapetan Stuart in jaz, sva imela nekaj navodil iz Kaira, vendar zapisanih samo v spominu.



Tovariš Tito in W. Deakin v Jajcu

Tako začenja svojo knjigo Gora trdnjava W. Deakin, danes profesor na univerzi v Oxfordu. Svojo pripoved ob obisku v Ljubljani pa je nadaljeval.

»Leteli smo iz Libije. Prav zaradi tistega dela Titovega sporočila, kjer nas je opozoril, naj pohitimo, nismo čakali ugodnih vremenskih razmer, da bi lažje izkočili iz letala s padali. Toda prvi večer nismo uspeli in se je letalo moralo vrniti v Derno. Zgodaj zvečer 27. maja se je posadka vkrcala na isto letalo in takrat smo uspeli. Ko smo leteli nad črnogorskimi planinami, smo pod seboj zagledali dogovorjene znake – ognje v obliki križa. Takrat smo izkočili. Padli smo v popolno temo in smo morali počakati do naslednjega jutra. Ko se je zdanilo, smo odšli kakšnih dvanajst kilometrov ter srečali skupino oboroženih oficirjev. Razložil sem jim cilj naše misije, nato so nas odpeljali v vrhovni štab. Tito nas je sprejel take kot smo bili in ni vprašal, ali smo res Britanci ali ne. Tako se je začelo moje bivanje s partizansko vojsko.

Ko sva se z obveščevalnim oficirjem Stuartom odpravila v Jugoslavijo, sva odšla brez vsakih papirjev, da podatki ne bi slučajno prišli v roke Nemcem. Kot operativni oficir sem moral ugotoviti, kakšna je ta vojska, ki se bori proti Nemcem, kdo jo vodi ter organizirati sodelovanje in sabotažne akcije. Naloga kapetana Stuarda, ki je pozneje padel v 5. sovražnikovi ofenzivi, pa je bila zagotoviti zbiranje in pošiljanje podatkov o nemških in italijanskih silah v Jugoslaviji.

Naša misija je prišla v Jugoslavijo v zelo težavnem obdobju – tik pred bitko na Sutjeski. To pa je bila hkrati lepa prilžnost, da s svojim bivanjem pri vrhovnem štabu sama vidi vrhovni štab in partizanske enote v akciji in pri njihovem preboju sovražnikovega obroča. Moram reči, da smo bili presenečeni.

Podlaga za moje vtise o narodnoosvobodilnem gibanju in narodnoosvobodilni vojski je bilo naše bivanje pri vrhovnem štabu in številni razgovori s tovarišem Titom, ki smo jih pogosto imeli vsak dan. Drugi vir vtisov je bilo naše bivanje pri večjih enotah. Naša misija pa se je gibala tudi zunaj neposrednega okolja vrhovnega štaba in večjih enot. Posebno se spominjam svojega potovanja iz osvobojenega Splita nazaj v Jajce. Za to pot sem se odločil, da bi sam videl, kako izgleda osvobojeno ozemlje ter kakšni odnosi vladajo med partizanskimi enotami in civilnim prebivalstvom. Potoval sem z majhnim spremstvom in spet sem bil prijetno presenečen.

Ker se je naša misija veliko pogovarjala tudi s Kočo Popovićem, Pekom Dapčevićem in Kostom Nadjem si je lahko

Deakin o Titu

»Vse od prvega srečanja s Titom do danes so moji vtisi o njem ostali skoraj nespremenjeni. Takoj ob srečanju sem spoznal dve njegovi bistveni lastnosti: Imel je naravno moč in avtoriteto v gibanju, ki ga je začel. Nikoli, ko je dajal povelja, ni niti malo dvignil glasu. To me je prepričalo, da je njegova avtoriteta zasnovana na resničnem ugledu.

Drugi vtis, ki je morda v nasprotju s tem, kar bi lahko pričakovali, je ta, da Tito ni bil dogmatik v ideološkem pomenu besede, ampak je bil zelo prožen. Bil je radoveden glede zunanjega sveta, sprejemal je informacije in argumente ter se znal pogovarjati. Je torej trden, kreativen človek.«

ustvarila dokaj točen vtis resničnem stanju in organiziranosti narodnoosvobodilne vojske. Prva ocena, ki smo jo avgusta 1943 poslali britanskemu poveljstvu in mislim, da je bila dokaj realna: na Jugoslovanskem ozemlju je okrog sedemdeset tisoč vojakov v regularnih enotah osvobodilne vojske. V to številko pa niso vključeni pripadniki partizanskih odredov in drugih teritorialnih sestavin narodnoosvobodilnega gibanja. Naj še povem, da je ta ocena nastala pred kapitulacijo Italije.«

Polkovnik Deakin je ostal pri enotah NOV vse do zgodnje jeseni leta 1943, ko ga je na tem po-

misijo ob kapitulaciji Italije, ko je prišla odločitev, da naj se Italijani predajo britanskim vojaškim misijam, ne pa partizanom?

»Res je prišlo do nesporazuma med vrhovnim štabom in tovarišem Titom ter nami ob kapitulaciji Italije. Vendar do tega ni prišlo po krivdi naše misije, ampak zaradi administracije v britanskem vojaškem poveljstvu. Med britanskimi visokimi oficirji je še vedno prevladovalo mnenje, da predstavljajo odporiško gibanje majhne skupine partizanov, ki so neorganizirani in brez pravega poveljstva in oficirjev. Na podlagi takega mišljenja



Bill Stuart in Vlada Dedijer

ložaju zamenjal armadni general McLean.

Ozemeljska delitev 50:50

Zanimiva je bila tudi Deakinova pripoved o delitvi interesnih področij na Balkanu med Vzhodom in Zahodom po principu 50:50. Pobudo za tako delitev naj bi dal Churchill na neki večerji, kjer je na kos papirja napisal tri satelitske države (Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo) ter Jugoslavijo in pri vsaki označil, koliko odstotkov naj bi pripadlo Sovjetski zvezi in koliko zahodnim državam. Deakin je našel ta papir v Churchillovem arhivu, ko mu je pomagal pri pisanju njegove 'Druge svetovne vojne'. Po Deakinovem mnenju je želel Churchill na ta način zvedeti, kaj Stalin misli o ozemeljski delitvi v jugovzhodni Evropi, Stalin pa se je pozneje, ko so sovjetske enote zasedle Romunijo, skliceval na ta papir.

Kako je prišlo do spora med Titom in britansko

so sklepali, da so bodo vojaške misije, kakršna je bila naša, znašle v položaju, da bodo morale s temi skupinami neposredno poveljevati. Ko je naša misija prišla v Jugoslavijo, je videla, da imamo povsem napačno predstavo. Takoj smo spoznali, da poveljevanje ne pride v poštev, ker je gibanje dobro organizirano, in da bo naša vloga samo v tem, da vzdržujemo stike. V tem smislu smo tudi poročali našemu vojaškemu poveljstvu, vendar so ta sporočila pri marsikaterem britanskem generalu naletela na gluha ušesa in niso prišla v vse oddelke vojaškega poveljstva. Tako je neki oddelek ob kapitulaciji Italije napisal navodila vsem britanskim vojaškim misijam pri odporiških gibanjih v Evropi, da naj povsod, kjer bodo imeli opravka z Italijani, neposredno vodijo prevzem italijanskim enot in nadomestijo odporiško gibanje. Takšno sporočilo sem dobil tudi jaz in moral sem ga pokazati tovarišu Titu. Takrat je bil Tito zares užaljen.«

Zapisal Milan Vogel

Mladi iz Travnika

Janez Bambič: »Za to akcijo – za spominsko brunarico smo dali kar sedemdeset sobot, nedelj!«

Prave ljudske vrednosti se potrjujejo z delom, z akcijami! Tako bi začeli zapis o nekem srečanju.

Le nekaj dni pred dnevom mladosti je bilo, ko se je v našem uredništvu oglasil Janez Bambič, predsednik komisije za idejnopolitično vzgojo in ohranjanje tradicij narodnoosvobodilnega boja pri OO ZSMS Travnik. Zvedeli smo, da šteje njihova mladinska organizacija trideset članov. In še to, da je za njimi, med drugimi prizadevanji, tudi dveletni trud za postavitev spominske brunarice z imenom kurirske postaje TV 11, ki je med vojno delovala na tem območju.

O tem naj bi govorili, je rekel Janez Bambič.

»Travnik vas zanima?« ponovi Janez naše prvo vprašanje. »Pred vojno je bila to največja vas tod okoli, pa so okupatorji požgali več kot sto hiš... In zdaj je naša vas v krajevni skupnosti Loški potok, kamor sodimo, drugo največje naselje.« Mladi iz Travnika, tudi to zvedo, so ponosni, da so se rodili v partizanski vasi in svetle tradicije teh žalostnih, ponosnih dni, za katere je ugasnilo enainšestdeset življenj, tu žive polno življenje.

»Za to akcijo – za spominsko brunarico smo dali kar sedemdeset sobot, nedelj!« se pohvali Janez. Še malo in mladi teh krajev bodo dobili prostor, v katerem se bodo zbirali, učili. Imeli bodo tudi marksistično knjižnico, spominsko zbirko in še marsikaj. Želja in načrtov je veliko, volje nič manj. »Dvajset milijonov, starih seveda, je vredna, pa smo vse sami zbrali.«

Zapisa vreden je tudi podatek, da je med člani OO ZSMS Travnik deset komunistov in da prav ti sodijo med najbolj dejavne. »Med nami ni komunistov na papirju,« pravi Janez, »in naše rdeče knjižice so res rdeče.« Ob tem poudari, da sodi Travnik v krajevno skupnost, ki združuje šest vasi in ima sedemdeset članov mladinske organizacije, nič manj prizadevnih kot so travniški, in da je utrip mladih čutiti v vsem Loškem potoku. »Naš, socialistični utrip,« še dopolni.

Nič manj prijetno ni slišati, da imajo najbolj prizadevni mladinci v Trav-



niku, predsednik Franc Bartol, pa Janez Lavrič ter Emil in Dušan Levstik, šele osemnajst, devetnajst let. In da tudi pionirji pridno spremljajo njihovo delo, se po njih zgledujejo. V Travniku so ustanovili »mladinski aktiv« in žele postaviti prav takšno, seveda nekoliko manjšo, spominsko brunarico. Bodo že kaj našli, so rekli. Pomnikov in spominov narodnoosvobodilnega boja je tod okoli dovolj. Samo poiskati jih je treba.

Tako je in tako bo v Travniku.

Mladi te notranjske vasi s polno spoštovanja negujejo vrednote, izbojevale med narodnoosvobodilnim bojem in nič manj revolucionarni niso od generacij, ki so priborile svobodo – le da se revolucionarnost danes meri z drugačnimi merili. »Če bo potrebno,« reče Janez, »bomo z istim žarom branili te vrednote.« In veliko jih imamo, teh vred-

not, kajne? In tudi zato jih imamo, ker imamo mladost, kakršna je travniška.

Zato: Na svidenje na otvoritvi spominske brunarice »kurirska postaja TV 11«! Da so stvari že tako daleč, govori vabilo, ki smo ga prejeli potem, ko je bil sestavek že napisan. O tem, kako slavnostna bo otvoritev, so se pogovarjali minulo nedeljo ob deseti uri dopoldne v brunarici pri Malnih, v Travniku pri Loškem potoku. In na sestanek so povabili predstavnike nekdanjih partizanskih kurirjev in komandirja kurirske postaje TV 11, pa predstavnike krajevne skupnosti Loški potok, združenja borcev Loški potok, zveze komunistov Loški potok in predsednika občinske konference ZSMS Ribnica.

Imena povabljenih danes zapisane misli samo še potrjujejo.

Milena Štrajnar



V človeku je tisoč dobrot, pa tudi speča zver

Leta hitijo in preteklost se prijazno umika sedanjosti. Spomin? Včasih z vso javnostjo priključimo na dan prizore, ki smo jih leta in leta potiskali v podzavest in pozabo.

V letu 1942 in 1943 so Nemci pobrali družine, katerih člani so bili bodisi pri partizanih ali v zaporu ali streljani. Večino teh so prignali iz Savinjske doline, Zasavja in drugih delov Štajerske. Zraven so prignali tudi otroke, med katerimi so bili nekateri še dojenčki. V Celju so otroke ločili od družin in tam se je začelo razvrščanje po abecedi. Od A do J – Saldenburg na Bavarskem, K in L – Neustift in Fielshofen in tako naprej po različnih krajih Nemčije. Daleč od doma, v tuji deželi, so se znašli slovenski otroci popolnoma sami. Večina se jih ni prav zavedala časa in dogodkov.

Bili so pod strogim nadzorstvom »prevzgojiteljev«. Delali so in životali ter upali, upali... Upali, da bodo spet za-

gledali domače hribe in potoke, da bodo objeli mamo in domače. Mnogim se je upanje izjalovilo. Matere so umirale v koncentracijskih taboriščih, očete so streljali že doma. Polna kupa gorja za nemočne male ljudi, ki še niso prav stopili v življenje pa se je to že tako kruto zgrnilo nadnje.

Zaklepetam se s tovarišem. Okoli petdeset let mu je. Takrat, ko so ga v Celju ločili od domačih, mu je bilo petnajst let. Dovolj je bil star, da se vsega spominja. V Celju so bili še vsi otroci pomešani. Šele v Avstriji so jih v Frohleitnu razdelili in razvozili v različne kraje. Le redki bratje in sestre so imeli vsaj to srečo, da so bili skupaj v istem taborišču. Večji otroci so morali trdo delati pod strogim nadzorstvom nacistov.

Pogovoru se priključi tovariš iz Polzele. »Kar zapišite. Imeli so nas zaprte kot trote. Gledali so nas kot da smo bebeci ali gobavci. Nikoli ne bom pozabil tistih zaničljivih pogledov.«

Kadar je kateremu od otrok umrla mati ali sorodnik v taborišču in je prišlo sporočilo tudi do otroškega taborišča, so se otroci v bolečinah in nemoči valjali po tleh in jokali. »Poveljnik taborišča je prepovedal sporočati otrokom tovrstne novice.«

★

Vidmajerjevi so iz okolice Polzele. Pet so jih pobrali Nemci tistega dne (3. oktobra 1942). Mati je bila po opravih v Celju, otroci pa sami doma; ker Nemci niso vedeli na kateri postaji bo mati izstopila iz vlaka vračajoč se domov, so peljali enega otroka k eni postaji, drugega pa k drugi... Vsi so se še istega dne znašli v Celju. Brata so jim dan prej ustrelili v Mariboru.

»Nekatere so streljali v celjskem Starem piskru tisti čas, ko smo bili zaprti tam, v šoli. Tihi in blede smo pričakovali, kdaj bodo prišli povedat, da so ustrelili katerega od sorodnikov.«

Vidmajerjevih pet je imelo srečo, da so ostali vsi skupaj in so tako nekoliko lažje prenašali gorje. Seveda so morali v nemškem otroškem taborišču delati. Zastrazene so jih vozili na delo. Dekleta so v neki tovarni spletale mreže za bombe, šivala padala, bratje pa so delali na cesti. Tik pred koncem vojne so skupaj z ostalimi pobegnili s cestnega dela v gozd in se v naslednjih dneh prijavili ameriški vojski.

★

Ivana Šustra iz Polzele so odgnali v Celje dan za tem, ko so mu mater in brata ustrelili v Mariboru. Selil se je iz taborišča v taborišče in se vrnil v domovino šele oktobra 1945, ko ga je našla sestra-partizanka s pomočjo Rdečega križa.

★

Tri sestre Vodovnik z Letuša pripovedujejo: Že

junija 1942. leta so od hiše odgnali očeta, strica in brata. Četrtega avgusta so prišli po ostale: mamo, staro mater, teto ter Ivanko, Marijo in Heleno. Dekletom je bilo 15, 14 in pet let. Najhujše je bilo slovo od matere v Celju. »Gestapovec je malo Heleno iztrgal iz materinega naročja in jo vrgel v kup slame,« pripoveduje Ivanka. Ponoči se je Helena privila k sestri Ivanki, k Mariji pa se je stisnila neznana deklica in jo začela klicati »mama!«. »Otroke, tiste najmlajše-dojenčke, so metali v slamo kot štruce. Ponoči se je mešalo šuščenje slame in jok lačnih dojenčkov. To so črni spomini.«

Mati jim je v Auschwitzu umrla že leta 1942. O njeni smrti so dekleta izvedela dve leti kasneje. Helena, ki ji je bilo ob ugrabitvi komaj pet let, se skoraj ničesar ne spominja. Tega, da se je vrnila s sestrami v prazen in izropan dom, vsa polna ran in garij, ne bo nikoli pozabila. Mariji in Ivanki pa je še živo v spominu zavezniško bombardiranje Nemčije, pogosto zatikanje v bunkerje in mrzle nemške zime, ko sta morali brez nogavic, v lesenih cokljah dneve in dneve prestati v pralnici in prati perilo.

Za pot v domovino so dobile tri Vidmajerjeve sestre tri koščke črnega kruha. V Mariboru, kamor so prispale s transportom, so najprej dobile za žejo steklenico piva, od katerega so bile – prestrašene kot so bile, čisto pijane.

»Veste, zelo rade se udeležujemo teh srečanj »ugrabljenih otrok«. Nekaj dni prej se že pogovarjamo o tistih dogodkih in vse postane spet bliže in tudi bolj boleče.

Tako in podobno so nizali svoje pripovedi o težkih dogodkih iz let 1942 in 1943 »ugrabljeni otroci« na trboveljskem srečanju. Ves čas pa so bile v mislih tudi podobe mater in svojcev, ki so za vedno ostali za taboriščnimi zidovi, katerih krik bolečine tudi danes gluho odmeva iz gomil in nas opozarja. Opozarja, da je v človeku tisoč dobrot, pa tudi speča zver, ki ji nikoli več ne smemo pustiti, da bi se prebudila in zdvijala.

Prihodnje leto se bodo »ukradeni otroci« sešli v Sentjurju.

Bojana Žokalj-Jesih



Praznik mladih

Ob letošnjem dnevu mladosti je bilo v vojašnici »Milan Majcen« v Bršljinu skupno slavlje mladine novomeških osnovnih in srednjih šol ter pripadnikov JLA. Mladi so svojim gostiteljem pripravili kulturni in športni program, ti pa so jih nato povabili na otvoritev novega športnega parka, ki ga je odprl načelnik štaba ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnik Jože Ožbolt. Vojaki in starešine so s prostovoljnim delom zgradili številne športne objekte, ki veljajo blizu šest milijonov dinarjev. Na fotografiji nastop pionirske folklorne skupine z osnovne šole Bršljin.

Foto: S. Dokl

Bralne značke Borisa Kidriča

V Novi Gorici je bila svečanost na kateri so 33 mladim podelili letošnje Kidričeve bralne značke. Ob tej priložnosti je bil slavnostni govornik Ljubo Jasnič, predsednik RK ZSMS, ki je orisal lik velikega revolucionarja in spregovoril o nalogah, ki čakajo mladinsko organizacijo v prihodnje. »Novogoriški mladinci ste se prvi v Sloveniji vključili v bralno značko Borisa Kidriča. S tem ste si razširili obzorje znanj. Znanje pa je lahko samo orožje v rokah borcev za boljši jutri,« je med drugim dejal Ljubo Jasnič.

V prihodnje naj bi Kidričeva bralna značka postala vseslovenska akcija mladih ljudi. V kulturnem programu, ki so ga pripravili ob tem dogodku so nastopili mladi iz osnovnih šol Milojke Štrukelj in Solkan ter dijakinja gimnazije in Šolskega centra za blagovni promet.

J. Alič

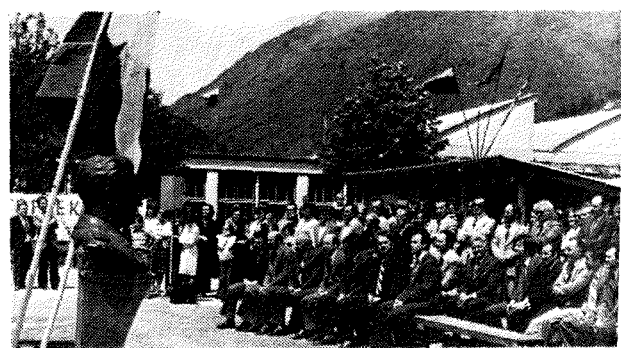
Praznik občine

Iz prvin revolucionarne preteklosti in upornosti praznuje tolminska občina 25. maja svoj praznik. V mesecu maju so se med NOB odvijali pomembni zgodovinski dogodki. Maja 1943 je bil na tolminskem množičen odhod v partizane. Partizani so v tistem času v raznih krajih tolminske občine napadli sovražnika in mu povzročili velike materialne in človeške izgube. Sicer pa je bil prispevek Tolmincev v NOB velik. V oboroženih enotah je sodelovalo 4000 ljudi, od tega jih je v boju padlo okoli 600. Okupatorje interniral prek 1000 prebivalcev tega območja, v zaporih, na prisilnem delu in deportiranih pa je bilo skoraj 1900 ljudi. Iz internacije, zaporov in prisilnega dela se ni nikoli več vrnilo 1141 prebivalcev Tolminske.

Tudi letošnje praznovanje občinskega praznika so Tolminci popestrili z novo delovno zmago. Namenu so namreč predali nove proizvodne prostore Iskrine TOZD AET. Svečanosti ob otvoritvi, tega za razvoj Tolminske izredno pomembne pridobitve sta se med drugim udeležila tudi Dušan Sinigoi, podpredsednik republiškega izvršnega sveta, ki je bil tudi slavnostni govornik in Igor Uršič, član predsedstva CK ZKS.

Sicer pa so v okviru letošnjega praznovanja pripravili v tolminski občini še vrsto kulturnih in športnih prireditev. Na slavnostni seji pa so se zbrali delegati vseh treh zborov občinske skupščine in izvršnih organov družbenopolitičnih organizacij.

J. Alič



Veliko število nekdanjih »ukradenih otrok« in gostov se je zbralo ob odkritju spominske plošče sredi Trbovelj.

V nedeljo, 28. maja je bilo v Trbovljah srečanje slovenskih »ukradenih otrok«. To, že šesto srečanje otrok, ki so jih hoteli nacistični zavojevalci v svoji bolni »übermenschovski« zagnanosti po janičarsko prevzgojiti v »lojalne nemške državljane«, je v Trbovlje pripeljal okrog tristo, zvečine v letih 1942 in 1943 ukrađenih otrok.

Prireditev se je začela že ob zgodnjih jutranjih urah s promenade koncertom delavske godbe iz Trbovelj. Med osmo in deveto uro so se udeleženci srečanja zbrali v avli delavskega doma, od koder so krenili k odkritju spominske plošče v središču Trbovelj.

V gledališki dvorani trboveljskega delavskega doma se je ob 10. uri in trideset minut začela osrednja prireditev. Zbranim je v imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije spregovoril tovariš Marjan Lenarčič. V svojem govoru je med drugim dejal, da vojne grozote, ki jih je preživel naš narod niso bile zaman, saj bomo, če bo potrebno, vedno znali braniti to, kar smo si s krvjo in tudi v svobodi z delom priborili. Nato je Marjan Lenarčič opozoril še na vrednote razvijanja revolucionarnih tradicij in se dotaknil tudi dogodkov v sosednji Italiji. Dejaj je, da bomo mi, naša družbena skupnost, vedno stali v prvih vrstah v boju proti terorizmu, pa naj se ta pojavi kjerkoli.

V programu, ki je sledil, so se prijetno prepletale pesmi, poezija in glasba. Povezovalkin glas pa je vmes prebiral odlomke Himmlerjevega odloka o »ukradenih otrocih«. Tudi tiste, ki smo v dvorani sedeli pomešani med nekdanjimi »ukradenimi otroci«, nas je ta živi izraz nacistične krutosti brez meja globoko presunil. Kako je mogoče izumiti toliko podlosti, se sprašuje človek.

Vloga kulture v naši samoupravni socialistični družbi se spreminja. Če je bila včasih, in to velja za vse jugoslovanske narode in narodnosti, odraz boja za nacionalni obstoj, medij osveščanja in narodnostnega prebujanja, torej izrazito nacionalno obarvana, postaja danes, ob enakopravnosti vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, vedno bolj odraz človeka na poti k osvoboditvi njegove osebnosti. Res je, da so kulture naših narodov in narodnosti še vedno dokaj nacionalne, toda nacionalne v tem smislu, da vsaka republika in avtonomna pokrajina, pa tudi vsaka narodnostna manjšina, tudi na kulturnem področju izrazi svojo neodvisnost in samobitnost. Res pa je tudi, da še marsikje pride do izraza nacionalistično gledanje in vrednotenje kulture drugih narodov in narodnosti. Največkrat je vzrok za tako vrednotenje nepoznavanje druge kulture, zato je dolžnost naše družbe, da nam omogoči spoznavati kulturne stvaritve drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti ter tako odpravlja nepotrebna nasprotja. Večje in tesnejše kulturno sodelovanje med republikami in pokrajinami je hkrati dokaz pripravljenosti za sodelovanje tudi na drugih ravneh.

Naša republika je pri tem stopila dolg korak naprej pred nekaj leti, ko se je odločila za kulturno izmenjavo v obliki kulturnih dnevov. Najprej so bili makedonski dnevi kulture v Sloveniji, nato pa dnevi slovenske kulture v Makedoniji. Lani so bili v Sloveniji kosovski kulturni dnevi, nato pa dnevi slovenske kulture na Kosovu in takoj za tem v Črni gori.

V dosedanjem kulturnem povezovanju so bila torej izbrana področja, ki so geografsko od Slovenije najbolj oddaljena oziroma so z nami najmanj povezana in s katerimi je bilo sodelovanje slovenskega prostora zelo pičlo. Sicer pa so kulturni dnevi le ena od oblik kulturnega sodelovanja, so le opozorilo na pomembnost takega sodelovanja, ki se naj ne konča z zadnjo predstavo gostujoče kulture v neki republiki. Torej so kulturni dnevi le pospešek za bolj osmišljeno in načrtno sodelovanje.

Novi načrti sodelovanja

V okviru medrepubliškega kulturnega sodelovanja so bili od 22. maja do 1. junija v Sloveniji »Dnevi črnogorske kulture«. To je bila prva in dokaj celovita predstavitev kulturne dejavnosti te naše najmanjše republike v slovenskem prostoru, ki se je začela z otvoritvijo retrospektivne razstave likovnih del Petra Lubarde v Moderni galeriji v Ljubljani. V otvoritvenem govoru je

Spoznati narodovo kulturo pomeni spoznati narod

Kulturno sodelovanje med našimi narodi in narodnostmi je temelj bratstva in enotnosti. O tem in o »Dnevih črnogorske kulture v Sloveniji«, smo se pogovarjali z Ivom Tavčarjem, predsednikom IO Kulturne skupnosti Slovenije.

član predsedstva SR Črne gore Mihailo Brajović opozoril na posebnosti črnogorske kulture v razmerju do kultur drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti ter spregovoril o pomenu kulturne izmenjave med našimi narodi. Pri tem je med drugim dejal: »Vedno plodnejše kulturno sodelovanje med našimi narodi in narodnostmi je tudi izraz večje pripravljenosti vsakega od njih po vsestranskem enakopravnem sodelovanju, kakor tudi na prevzemanje popolne odgovornosti pri reševanju splošnih in skupnih problemov ter za razvoj in prihodnost vse skupnosti. S prikazom svojih kulturnih dobrin, s predstavitvijo svojih kriterijev in vrednot ob mednarodnem in medrepubliškem sodelovanju, vsaka od naših nacionalnih kultur še v eni obliki, pomembni ravno v tem pogledu, prispeva k izpopolnjevanju enotnih

socialističnih samoupravnih odnosov ter kulture, ki je na njih zasnovana.«

V naslednjih dneh so se zvrstile številne glasbene, dramske, likovne, filmske in folklorne prireditve v večjih krajih po Sloveniji (Ljubljana, Celje, Maribor, Kranj, Jesenice, Nova Gorica, Portorož), vključila pa se je tudi ljubljanska televizija s predvajanjem filma Vrhovi Zelengore. Drugi dan dnevov črnogorske kulture v Sloveniji je bil v Ljubljani pogovor o kulturnem ustvarjanju v Črni gori in v Sloveniji ter o načinih medsebojnega sodelovanja.

»Okrogla miza, ki je bila organizirana ob dnevih črnogorske kulture v Sloveniji,« je v našem pogovoru dejal Ivo Tavčar, »je bila organizirana prav zato, da bi pregledali sedanje stanje odnosov in usmerili nadaljnje sode-

lovanje med republikama. Ugotovili smo, da bo treba nekaterim področjem sodelovanja nameniti posebno pozornost. Kulturni delavci iz Črne gore so namreč predlagali, naj bi se slovenski učenci bolj seznanili s črnogorsko kulturo in zgodovino že v šolah, ker bi bila tako zagotovljena večja vednost o črnogorski kulturi. S tem bi bila zagotovljena trajnejša osnova za sodelovanje, kar sklepajo na primeru pobratenih občin Ljubljana-Center in Bijelo polje. Prav med tema dvema občinama je prišlo do sodelovanja tudi v šolstvu, saj se dijaki tamkajšnje gimnazije učijo tudi slovenščine. Predlagali bomo skupnosti slovenskih občin, da bi se število pobratenih občin s Črno goro povečalo.

V pogovoru so tudi opozarjali, da bi bilo treba veliko več medsebojnega obveščanja preko javnih občil, predvsem

radia in televizije in dnevnih časopisov, saj je res preveč vrzeli pri seznanjanju s kulturnimi tokovi in dogajanji v obeh republikah. Nadalje bomo predlagali šolam in delovnim organizacijam, da bi izlete, ki jih sedaj organizirajo pogosto v tujino, prirejali predvsem po Jugoslaviji ter jih povezali z določenimi kulturnimi programi. To je lepa možnost za spoznavanje kultur in kulturnih dobrin jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Do tesnejšega sodelovanja bo moralo priti tudi med slovenskimi in črnogorskimi založniki, zato smo na pogovoru predlagali širši izbor literarnih del, ki bi jih prevajali. Slovenci smo po vojni prevajali le Mihaila Lalića, druge pa zelo malo. Globoko vrzel v pesništvo bo zamašila Antologija črnogorske lirike, ki bo v kratkem izšla pri Cankarjevi založbi.

Nadalje smo govorili tudi o sodelovanju na likovnem področju, ker imajo Črnogorci bogato likovno ustvarjalnost na evropski ravni. Razstava Petra Lubarde je le primer, kako bi se to sodelovanje lahko še razvijalo. V kratkem bodo v Črni gori pripravili razstavo del slovenskih umetnikov, ki imajo svoja dela v tamkajšnjih muzejih in galerijah, več razstav pa naj bi organizirali tudi Narodna in Moderna galerija iz Ljubljane. Spet pa moram reči, da kulturni dnevi niso edina oblika sodelovanja, ker so naši umetniki sodelovali pri raznih prireditvah v salonu »13. november«, na sv. Stefanu in v Budvi, črnogorski pa so se med drugim udeležili mladinskega pevskega festivala v Celju, kurirčkovega festivala v Mariboru, vsako leto sodelujejo tudi na ljubljanskih poletnih prireditvah, na srečanjih pisateljev itd.

Na podlagi zaključkov, ki smo jih sprejeli med pogovorom s črnogorskimi kulturniki, bomo naredili večletni program sodelovanja. Ta načrt bi deloma oblikovali v okviru SZDL, ki je politično odgovorna za nadaljnji razvoj sodelovanja, deloma pa v okviru Kulturne skupnosti Slovenije, kjer bomo sestavili posebno delovno telo za sodelovanje med narodi in narodnostmi Jugoslavije, ki bo nadzorovalo in pospeševalo vse tovrstne stike. Poudarili smo, da bi bilo treba novi načrt sodelovanja graditi na podlagi sodelovanja med posameznimi ustanovami in društvi, da bi bili stiki čimbolj razvejani. Razširiti bo treba tudi sodelovanje med šolami, občinami in delovnimi organizacijami, saj bi se tako lahko v sodelovanje vključila tudi ljubiteljska kulturna društva, ki so vezana na določene organizacije združenega dela.

Program je torej zastavljen zelo široko, nadaljnje delo pa bo izluščilo tiste oblike, ki se bodo pokazale kot najbolj primerne.

Ob tem dvostranskem sodelovanju pa moramo vedno imeti pred očmi tudi večstransko sodelovanje, torej sodelovanje z vsemi narodi in narodnostmi v Jugoslaviji. Od leta 1972 namreč obstaja med republikami in pokrajinami samoupravni sporazum, s katerim je zagotovljena bolj načrtna udeležba na kulturnih prireditvah. Tako sodelovanje pa je pomembno tudi zaradi našega skupnega nastopanja v tujini.

Pogovori o kulturnem sodelovanju potekajo tudi z drugimi republikami in pokrajinami. Temelji so torej postavljeni, dolžnost nas vseh pa je, da gradimo naprej, da obiskujemo kulturne prireditve in spoznavamo naše narode in narodnosti, da prispevamo svoj delež k bratstvu naših narodov in narodnosti.

Milan Vogel



Petar Lubarda, Bitka na Volčjem dolu. Z razstave v ljubljanski Moderni galeriji

Internacija Črne gore

Zvezana Črna gora gre preko Črne gore.
Prašna cesta, trda cesta Črne gore za zaslužnjene Črnogorce.
Sonce peče. Modro ožarja kamen.
Opotekajo se kolone, kolone krvavijo, kolone gorijo.
Plamen!
Plamen!

Stopaj, stopaj, zvezana Črna gora preko Črne gore!
Modre pesti visijo – oboleli grozdi trte.
Oči pečejo. Usta – krvava pena.
V meso grize razbeljeno, zobato železje.
Stopaj! Kdor zastane – kopito puške. Kdor pade – bič spleteni.
Kdor noče – pomaga petelin!...
Daljna si, velika za zvezane Črnogorce, mala Črna gora!

Žeja. Jezik v razbeljenih ustih se vali kot riba na žarečem pesku.
Čujte, v naših ustih gori drobir kamene sode.
Vode!
Vode!

Žeja. Žareče apno prahu. Gori, gori sama senca.
Pred hišo, ki prazno bulji na cesto, stoji žena.
V rokah drži vedro, polno vode.
– Ne ustavlaj se! Ne v stran! – Cev udari. Nož zbode.
– Naj bije! Daj, daj k ustom! Naj zbada!
– Naj kar! Vse nas! Tu je voda!
Tu je voda!

Lopni! – Rožljanje verig. Vedro izpusti zlomljena roka.
Lopni! – Žena pade. Voda pljuske. Drget bolečin.
Lopni! Ti danes, tvoja puškina kopita naj govore.
A jutri... Jutri pride maščevanje Črne gore.

Stopa, stopa zvezana Črna gora preko Črne gore.
Žandarji kriče. Žandarje opljuska krvavi dih mrhovine.
Bijejo puškina kopita. Bodež zbada...
Kolona stopa čez razlito vodo – žejna vode.
Kolona stopa čez razlito kri – žejna krvi.
Žejna krvi!

Radovan Zogović

Na Lisci, najvišjem posavskem hribu, bo 10. junija ena večjih slovenskih proslav, kjer bodo proslavili 40-letnico prve seje politbiroja CK KPJ, ki jo je na Lisci vodil tovariš Tito. Prireditev bodo združili še s tradicionalnim srečanjem kozjanskih borcev in aktivistov ter slovenskih kurirjev in vezistov NOV. Ob tej priložnosti bo tudi posebna razstava, na kateri bo prikazan razvoj partijskih kurirskih in radijskih zvez med narodnoosvobodilno vojno, bogata brošura in spominska značka.

Pokrovitelj proslave bo šest občinskih konferenc ZK širšega celjskega območja in Posavja, slavnostni govornik pa bo Miloš Prosenc, član CK ZKS.

Na predvečer proslave na Lisci bodo na Okroglicah, kjer je bila med narodnoosvobodilnim bojem kurirska postaja TV S-5, odkrili spominska obeležja padlim kurirjem.



CIRIL KOLANDER: »Seveda smo pripravljeni prispevati za cesto. Vidite, tako kot ste vi morali danes peš iz vasi do naše kmetije, počenjamo mi to že vse življenje. S parom močnih konj komaj kaj zvozimo k hiši. Morda bomo z novimi odborniki dobili sem v naše kraje tudi cesto, če ne pa upam, da nas bodo vsaj bolj podrobno informirali o načrtih krajevne skupnosti!«

Z ustanovitvijo kurirske postaje TV S-5, ki je bila na območju Radeč pri Zidanem mostu so bile razbremenjene druge zveze preko Save, hkrati pa je bila vzpostavljena najkrajša zveza med vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja iz Dolenjske na Štajersko in Koroško. Postaja je začela delovati v istem času kot kurirska postaja TV S-25. Leta 1944 pa se je nastanila v Prašnikarjevi domačiji na Okroglicah. Na Štajerski strani je bila povezana s kurirsko postajo TV S-25

na območju Jurkloštra, na Dolenjski pa s postajo TV-5 pri Jatni. Pot do nje je peljala med železniškima postajama Loka pri Zidanem mostu in Breg. Postaja je imela šest kurirjev, ki so pošto in razne funkcije prevajali preko reke. Če pa to zaradi narasle reke ali nemških zased ni bilo mogoče, so pošto izročili nekaterim zanesljivim sodelavcem, ki so jo mimo nemških straž spravili na drugo stran Save. Nemške krogle so pri tem delu pokosile enega od kurirjev, ko je padel v sovražnikovo zasedo, drugi kurir pa je bil ujet in so ga nato ubili. Najhujši udarec pa je kurirska postaja TV S-5 doživela konec oktobra 1944, ko so Nemci obkolili Prašnikarjevo hišo na Okroglicah, v kateri je bilo šest kurirjev, ki so v neenakem boju padli. Med narodnoosvobodilnim bojem so bile Okroglice partizanska vasica, kjer so se poleg kurirjev zadrževali tudi aktivisti. Po prihodu 14. divizije na Štajersko se je na Okroglicah nekaj časa nahajala tudi Serčerjeva brigada in štab divizije.

Tu je bila tudi partizanska knjižnica. Tik pod obronkom Lovrenca v Prašnikarjevi domačiji pa je bila kurirska postojanka. Po moriji na tej postojanki in po prehodu zasavskega odreda v decembru 1944. je bila vas požgana. Nemci so zažgali 48 poslopij, živino zaplenili, mnogo ljudi pa izselili.

Kurirska postaja TV S-5

Nas spomin veže na Prašnikarjevo domačijo, javko kurirske postaje na koncu 4. relejne linije pod oznako postaje TV S-5. Tu je tekla revolucionarna kri 29. oktobra 1944, ko je bilo po izdaji ubitih šest kurirjev, ki so po mitingu ostali na postaji.

Spali so v hlevu, ko so jih z dveh strani obkolili Nemci in žandarji iz Trbovelj, Laškega, Zidanega mosta in Radeč. Boj je trajal od 7. do 11. ure.

Dva kurirja sta padla ob hlevu in pri požigu zgorela, tretji je padel v neposredni bližini domačije, četrtega je raznesla bomba na obronku pod domačijo, peti in šesti pa sta obležala na njivah spodaj pred vasjo. Gospodar Jamšek se je rešil, ker se je v gozdu zasul s listjem in ga Nemci niso odkrili.

Po boju so Nemci domačijo zažgali. Padli kurirji Franc Bregar-Slapar iz Brezna pri Rimskih Toplicah, Anton Strojinc-Dragan iz Dobrunj pri Ljubljani, Jernej Udovič-Hrast iz Senožeti pri Litiiji, Franc Maro-Milan iz Litiije, Franc Hiršel-Ferdo iz Izlake pri Zagorju ob Savi, Franc Zupan iz Zagorja in Franc Arh-Zorko iz

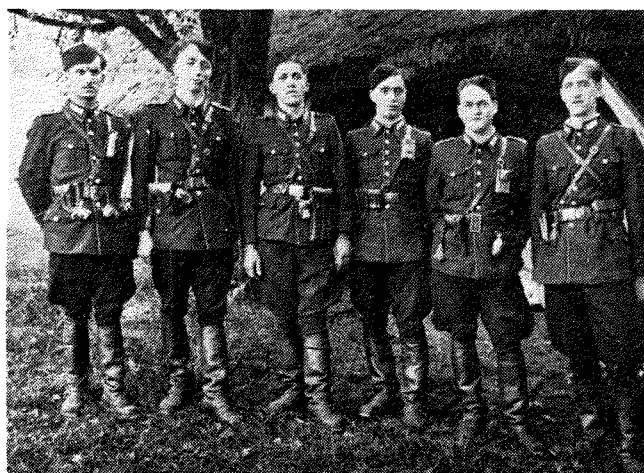
Pred srečanjem kurirjev in vezistov NOV na Lisci

Pozabljene Okroglice! Svetloba velike samote

Zagorja, so bili mladi fantje. Nihče med njimi ni imel več kot 25 let.

Do vasice Okroglice vodi iz doline iz vasi Breg slaba makadamska cesta. Redko naseljene hiše povezuje napol končana cesta, mnogo domačij pa je osamljenih in jih resno načenja zob časa.

Prašnikarjeva domačija leži 950 metrov visoko in je najvišja kmetija v sevniški občini. Prejšnji lastnik Jamšek se je izselil v Laško. Avtor spominskega obeležja Rudi Stopar iz Sevnice je dal ime spomeniku »SVETLOBA VELIKE SAMOTE«, po literarnem delu dramatika Branka Hofmana. Iz šestih padlih borcev je zrastle nov svet veselih ljudi. Kraj je danes res velika samota pa vendar svetla odsev tistih velikih dni, ki jih v svojih kronikah marsikakšen drug večji kraj nima. Naj bo ta svetloba velike samote spomin in opomin, da se



Kurirji s postaje TV S-5, ki je bila uničena na Okroglicah

komandant štajerskih kurirjev Edvard Golc-Švigelj, slavnostni govornik pa bo nekdanji komandant relejnih postaj Slovenije Vladimir Zukovec. Krajšemu kulturnemu programu bo sledilo tovariško srečanje. Istega dne bo izdana spominska pisemska ovojnica, na kateri bo skulptura spominskega obeležja padlim

bolj zanesti, kot se že desetletja zanašajo nanje domačini. Ko pa jim tudi te enkrat odreko pokorščino, no, takrat, v tistem trenutku izbrišejo sleherni misel, da bi od doma še kdaj zakoračili v dolino.

Vasica Okroglice je prislonežena na strmino, na kateri ni niti za nekoliko večje gnojišče ravnega

veliko veljala. Sami denarja zagotovo ne bodo zmogli, vsi do enega pa so pripravljeni pomagati.

Velika krajevna skupnost, veliko težav

V krajevno skupnost Loka pri Zidanem mostu sodijo poleg Okroglic še vasi Razbor, Breg, Šentjur, Radež, Žirovnica in Čerovnik s svojimi zaselki. Odborniki v krajevni skupnosti so v zadnjih nekaj letih sicer veliko naredili, vendar njihova moč in veljava do Okroglice ni segla nikoli niti v besedah, še manj v dejanjih. Krajanje Okroglice se tudi kaj malo zanimajo za vsa ta dogajanja iz sosednjih vasi, saj je za njih zaenkrat najpomembnejša cesta.

Zdaj, pravijo, so izvolili nove predstavnike v krajevno skupnost in upajo, da ti ne bodo vleklji, tako kot nekateri dosedanjci, le na svojo stran.



Prašnikarjeva domačija, kjer so Nemci presenetili kurirje

del lepega sveta naseli tudi med te zapuščene obronke, da bi začelo življenje dotekati nazaj – ne pa da odteka v dolino!

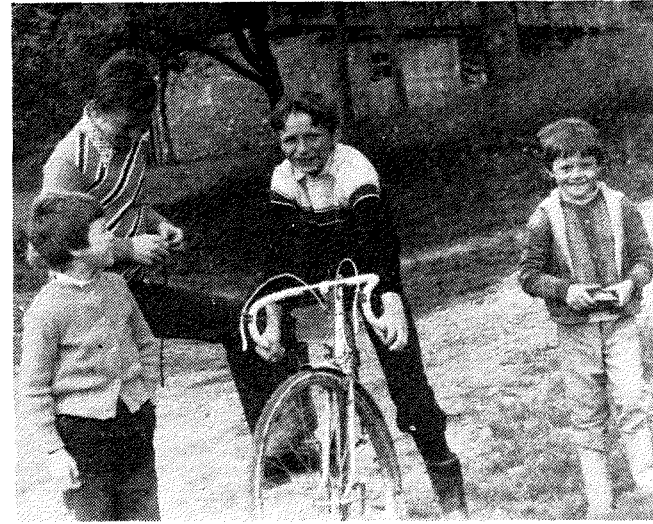
Spominsko obeležje bo postavljeno na granitni blok ob domačiji. Sam spomenik je železna skulptura 2,70 metra visoka. V spodnjem delu je razgibana masa šestih obtožujočih trupel, bolj stiliziranih, kot resničnih podob padlih. Iz te mase pa raste steber, ki nosi nov svet – svetla in svoboden, poln pojočih obrazov naših delovnih ljudi. Spominsko obeležje bo odkril na predvečer proslave na Lisci nekdanji

kurirjem, spominski poštni žig in spominska značka kurirjev in vezistov NOV. Do proslave, ki bo povezala tudi tri sosednje občine, bodo usposobili tudi krožno cesto Breg-Lisca-Krakovsko.

Maks Bugar

Prej kot vse drugo, potrebujejo cesto

Na Okroglice se z avtomobilom v deževnem vremenu kaj težko prebiš. Na noge se moraš naj-



Andrej Kajtna, Janez Prašnikar, Marjan Ivandič in Branko Kajtna – četrtnina naraščaja v vasi

prostora. Hiše so daleč ena od druge, razen tistih nekaj sredi vasi. Vsaka hiša ima svojo zgodovino, svojo povest. Na marsikaj so tamkajšnji krajanje že pozabili, na tisti požig vasi pa nihče.

Domove so si uspeli vsak po svojih močeh obnoviti. Zemlja in gozd jim dajeta premalo. Mladi so si poiskali boljši kos kruha v dolini. To, da v vasi nimajo trgovine, jih ne moti, da nimajo gostilne, še manj. Prej kot vse drugo potrebujejo cesto. V njihovi vasi še niso videli avtobusa pa ga tudi ne bodo vse dotlej, dokler ne bodo uspeli preurediti sedanjosti. Cesta jih bo

»Poglejte«, pravijo domačini na Okroglicah, »mladi si morajo iskati delo v dolini, tu gori pa bi tudi lahko redili kakšno kravo več, seveda, če bi imeli organiziran odkup mleka.«

Petnajst ali šestnajst otrok smo z domačini še uspeli naštet. Vse ostalo so starejši ljudje. Kdo ve koliko so jih že znosili na pokopališče na Razborju, čeprav tod živijo kleni ljudje. Žal pa tudi najtrši hrast pade.

Davki za zemljo niso veliki, socialnih prispevkov je pa le nekoliko več pa vendar tudi davščin nekatere kmetije na

Okroglicah več ne zmorejo.

Socialna služba v občini Sevnica sicer ve za te primere, pomoč pa je vsaj do sedaj bila zelo skopa.

Črna pika

Revni o svoji revščini kaj neradi govorijo. Može je tudi toliko ne občutijo, kot jo mi vidimo. Nehote pa lahko tudi prizadeneš človeka. Prav zato se z Marijo Muhovarjevo, ki se piše Zalokar, namenoma nisem o tem pogovarjal, čeprav sem zvedel, da je njihova hiša še edina v vasi, ki nima vodovoda, da se jim dolgi iz meseca v mesec kopičijo, da gospodinja Marija, ki je po umrlem možu tudi gospodar kmetije, hodi in piše na vse-mogoče občinske in krajevne »forume« in jih prosi za pomoč. Pomoč – pa vendar ne zase, pomoč prosi za sina, ki obiskuje peti razred osemletke. Hči je šolanje že končala in se družno z mamo ubada na kmetiji. Redita bikce, ki so last nekega kmeta v dolini, saj sami ne zmoreta niti toliko denarja, da bi si kupili svoje živinče in ga zredili. Od gospodarja te živine dobijo plačan prirast.

Letos februarja, dan pred pustom, je Mariji umrl mož, otrokoma oče, člani ZB so izgubili še enega člana. Kmetija je izgubila gospodarja, ki je tako rekoč iz nič le uspel popraviti požgano domačijo, kjer razen zidov ni ostalo na pogorišču prav nič.

»Veste, dokler je mož še živel, čeprav je bil nekaj let priklenjen na posteljo, je še nekako šlo,« pripoveduje sama Marija, ko sedim v hiši, kjer je med pogovorom hitela čistiti fižol. »Dobivali smo nekakšno mesečno podporo. Ko pa je umrl, te pomoči ni bilo več.

Mož je med vojno sodeloval z NOB, sicer mu ne bi požgali hiše. Večkrat sem videla tudi tisto knjižico, kjer piše, da je član ZB. Pa je bilo še pred leti, natančno vem, ko pri hiši ni bilo denarja

za plačilo članarine in zdaj proti koncu pravzaprav sploh vedela nisem ali je še član ZB ali ne.

Ko je umrl, je šla sosed na krajevno organizacijo ZB in jih o tem obvestila. Nikogar od predstavnikov ZB ni bilo na pogrebu. Nekaj dni zatem sem se srečala s predsednikom. Dejal mi je, da bi sicer moral nekdo od članov priti na pogreb in prinesiti venec, vendar da zdaj ta venec ne bo koristil ne njemu ne meni. Obljubil pa mi je nekakšno enkratno pomoč.



MARIJA ZALOKAR:
»Teško, veste, težko se je sleherni jutro zbuditi z mislijo, da smo najrevnejši v vasi in kje bom dobila tisti dinar ali dva, da ga bom dala sinu Franciju za v šolo!«

No, sem si mislila sama pri sebi, saj je to v tem primeru res morda bolje. Pa sem se ušela. Tiste pomoči ni bilo in ko sem predsednika slučajno pred dnevi spet vprašala o tisti pomoči, sem zvedela, da z njo ne bo nič.

Tako, vidite, kamor pišem, kjer prosim za pomoč, povsod mi obračajo hrbet.

Otroka bosta šla gori k Prašnikarjevim, ko bodo odkrili spomenik. Jaz bom pa ostala doma. Saj nekdo mora vedno biti doma pa še ljudje bi govorili, češ, mož je komaj umrl, »baba« pa že hodi okoli. Morda pa se bo kdo izmed udeležencev odkritja spomenika ustavil pri nas in povprašal po možu, s katerim sta skupaj sodelovala? Kaj se ve?!?

Tone Urbas

Pomanjkanje denarja zavira delo in prizadevanja za doseganje še boljših uspehov

Ljudje premalo vedo o našem delu

Da najdeš v Metliki Janka Butalo, predsednika občinskega odbora ZRVS, moraš imeti zares zvrhano mero sreče, kajti, če ni Janko na svojem delovnem mestu v metliškem »Novoteksu«, ga lahko iščeš pri predsedniku skupščine občine ali izvršnega sveta, pri občinskem sekretarju ZKS, v številnih oddelkih skupščine občine, pa v družbenopolitičnih organizacijah... skratka povsod, samo doma Janka ni treba iskati, so mi pred dnevi svetovali v Metliki, ko sem povpraševal po predsedniku občinskega odbora ZRVS.

Kljub vsemu sva se le našla. Čeprav nama je bil, zaradi predsednikovih še drugih obveznosti, čas sicer skopo odmerjen, sva le izbrskala toliko časa, da sva se pogovorila o delu občinskega odbora ZRVS ter o nalogah, ki jih čakajo v prihodnje in za katere se bodo odločili na volilni skupščini, ki bo z nekaj tedensko zamudo v prihodnjih dneh.

– Šest let je tega, ko ste stopili na čelo občinskega odbora ZRVS v Metliki. V vseh teh letih ste se srečevali s številnimi težavami in uspehi seveda. Lahko to zdaj strnete v celoto, čeprav vem, da bo pravo vrednost vašega dela in prizadevanj ZRVS kot celote v polni meri ocenila šele volilna konferenca, ki je sicer že pred vrati?

»V zadnjih šestih letih smo dosegli v naši organizaciji ZRVS, kljub nekaterim težavam in nev-

šečnostim, predvsem kar zadeva denarja, vrsto lepих uspehov, tako na strokovnem, kot tudi na družbenopolitičnem področju. Rezervni vojaški starešine, člani naše organizacije, niso samo strokovnjaki na področju, ki zadevajo znanje vojaških veščin, temveč so tudi strokovnjaki na svojem delovnem mestu v organizacijah združenega dela.

Skoraj tretjina našega članstva RVS so tudi člani ZKJ. To je sicer veliko v primerjavi z drugimi organizacijami, kar pa nas hkrati obvezuje, da dosežemo boljše uspehe in da si bomo v prihodnje še bolj prizadevali vključiti v naše vrste še več članstva iz RVS.

V vseh teh naših prizadevanjih pa se nenehno srečujemo s kroničnim pomanjkanjem denarja. Res je in skoraj neverjetno se sliši, da je za strokovno usposabljanje naših rezervnih vojaških starešin, že vrsto let na voljo vedno premalo denarja. Ne že vrsto let, temveč od vsega začetka našega dela nam za naše najosnovnejše dejavnosti zmanjkuje denarja. Res je, da v naši organizaciji nimamo nikogar, ki bi načrtno skrbel za reden dotok denarja, saj ga na koncu koncev tudi nimamo s čim plačati! To nedvomno hromi naše delo. Pa vendar kljub vsemu vztrajamo. Sodelujemo s sosednjimi občinskimi organizacijami ZRVS, izmenjujemo si izkušnje in si pomagamo pri delu,

kar se je do sedaj pokazalo zelo primerno. Naše sodelovanje smo razširili tudi na občinski organizaciji ZRVS iz Duge Rese in Ozlja na sosednjem Hrvaškem. Naših taktično orientacijskih pohodov se vedno udeleži veliko mladine iz naše, črnomaljske in sosednjih hrvaških občin.

Negovanje tradicij NOB je tudi ena izmed naših številnih nalog. Samo lanskega pohoda na Petrovo goro, se je poleg članov ZRVS iz devetih občin udeležilo tudi veliko mladincev in mladink, ki so tekmovali v številnih spretnostih.

No, vidite, tudi za tovrstno dejavnost, katero menimo, da moramo še pospeševati, potrebujemo denar. Iz občinskega proračuna so nam sicer »namenili« okoli deset starih milijonov dinarjev, vendar tako, kot se skoraj povsod in vedno dogaja je ta vsota ob koncu shlapela na manj kot polovico, kar je zadostovala ko-

stitelji smo mi in črnomaljci. Zelimo biti dobri gostitelji zato se na to srečanje že sedaj dobro pripravljamo. Skupščina bo sicer natančno ocenila naše dosedanje dela, s katerim je občinski odbor ZRVS zadovoljen, vendar moram pri tem poudariti, da člani informativne komisije v ničemer niso opravičili naših pričakovanj!«

V občinski odbor ZRVS Metlika je trenutno vključenih pet krajevnih organizacij ZRVS. Novi predlog pa predvideva in če ga bodo na bližnji volilni konferenci ZRVS sprejeli, bodo imeli pri občinskem odboru ZRVS v Metliki, po besedah Milana TRAVNIKARJA, najverjetneje bodočega sekretarja te množične organizacije, krajevne organizacije ZRVS na Suhorju, Grabrovcu, Rosalnicah, Slamni vasi, Podzemlju, Gradacu in v Metliki. Spričo velikega števila članstva in zaradi bolj-



JANKO BUTALA



MILAN TRAVNIKAR

maž za zares najnujnejše izdatke.

Če že vprašujete za mnenje o sodelovanju ZRVS z občinskim odborom ZB NOV v Metliki moram reči, da je to sodelovanje na zares zavdanja vredni ravni. V občinskem odboru ZRVS je veliko članov ZB, prav tako pa so tudi v občinskem odboru ZB NOV številni člani ZRVS. Pri tem pa ne morem mimo, da ne bi izkoristil te prilike in pohvalil predsednika občinskega odbora ZB NOV VINKA KEPČA za zares plodno in tesno sodelovanje.

Našli ste nas sredi obširnih priprav na volilno skupščino na katero se sedaj temeljito pripravljamo. Poleg tega pa je pred nami sprejem delegacije članov ZRVS iz Makedonije, katerih go-

šega in bolj strokovnega dela vseh članov ZRVS bodo ustanovili v Metliki dve osnovni organizaciji ZRVS pri čemer bo k prvi vključen aktiv ZRVS v osnovni šoli, k drugi pa aktiv ZRVS v tovarni Beti.

Ko sva z Milanom Travnkarjem kramljala o izobraževanju članstva ZRVS v metliški občini sem zvedel, da sodi njihov štab teritorialne obrambe med najmlajše v Sloveniji in da je njihovo znanje in strokovna vojaška usposobljenost že precej nad poprečjem in da se lahko pohvalijo, da so na pobudo Alojza Štefaniča, komandanta štaba teritorialne obrambe v KS Dobravice uspeli v tej vasi z akcijo, da v sleherni hiši dobivajo »Našo obrambo!«

Tone Urbas

Spoštovani naročniki »Naše obrambe«

Odločili smo se, da tudi vam ponudimo na ogled časopis TV-15, glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, z namenom, da postanete naš naročnik. Tednik TV-15 izhaja več kot petnajst let, izdaja pa ga Založba »BOREC« v Ljubljani.

Ta izvod obdržite, preberite vsebino te številke, razmislite in ko se boste odločili, da ga naročite, izpolnite priloženo naročilnico in nam jo pošljite. Pri naročilu in plačilu zneska za celotno naročnino vam bomo poslali dve znački.

Letna naročnina je 180, polletna 90, za četrtletje je treba odšteti 45 dinarjev, plačate pa na naslov: Založba »BOREC«, časopis TV-15, Ljubljana, Miklošičeva 28/I, štev. računa: 50100-833-30005.

Pridružite se naši akciji pod geslom »TV-15 naš tovariš«

Prepričani smo, da vam je tudi TV-15 potreben, kljub temu da vam je po strokovni plati »Naša obramba« nenadomestljivo čtivo. Pričakujemo vašo odločitev

Uredništvo in uprava

odreži

NAROČILNICA

Priimek in ime

Natančen naslov

Pošta

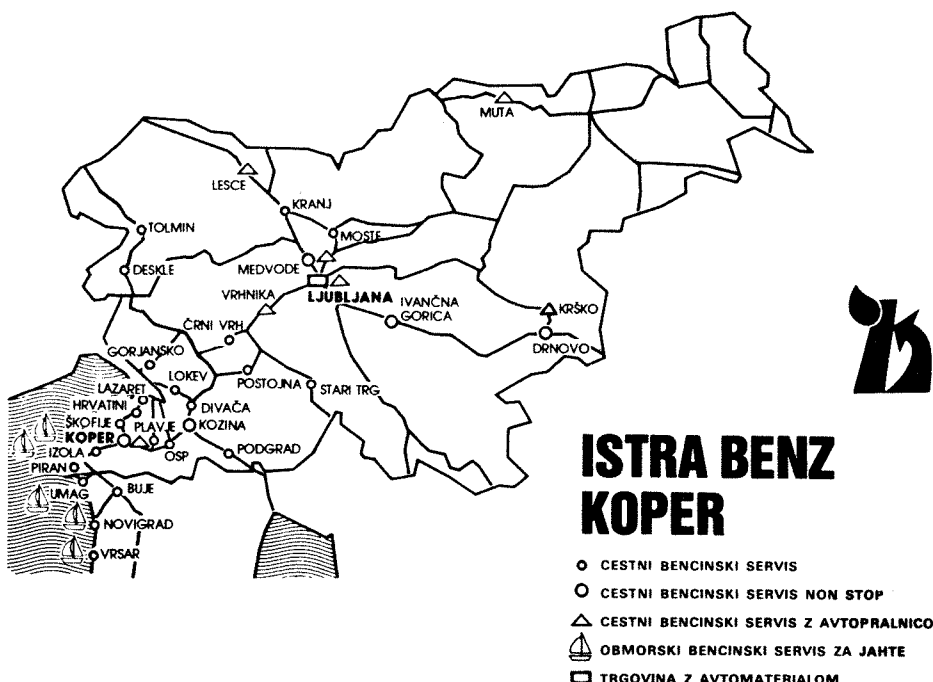
Podpis naročnika

TV-15
uprava
61001
LJUBLJANA
p. p. 598.

AGROSTROJ LJUBLJANA

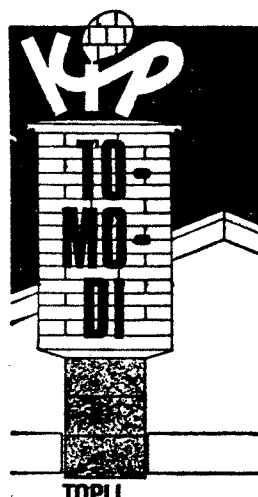
LJUBLJANA, DRAGA 41

Konstruira, projektira in izdeluje najsodobnejše naprave za namakanje z umetnim dežjem v stabilnih, polstabilnih in premičnih sistemih. Proizvaja poliesterske silose, posode za krmo in za prehrabne artikle. Z lastno mehanizacijo opravlja vsa zemeljska dela. Opravlja servis kmetijske in gozdarske mehanizacije ter avtomobilov Škoda, Simca, Saab in sovjetska vozila. Izdeluje epoxy smole in kite odporne proti kislinam in alkalijam za uporabo v elektro, strojni, gradbeni in prehrabni industriji



ISTRA BENZ KOPER

- CESTNI BENCINSKI SERVIS
- CESTNI BENCINSKI SERVIS NON STOP
- CESTNI BENCINSKI SERVIS Z AVTOPRALNICO
- △ OBMOJSKI BENCINSKI SERVIS ZA JAHE
- TRGOVINA Z AVTOMATERIALOM



Uporablja se za peči in kotle od 4000 do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

Montažno industrijsko podjetje

61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel. 22-113 in 20-641, Telex: 31 420 YU KIP

Borci, invalidi, rezervni vojaški starešine!
Pri gradnji svojega doma se posvetujte s strokovnjaki
Montažno industrijskega podjetja!

TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO IN MALO S SERVISI

Avto celje

63001 CELJE
LJUBLJANSKA C. 11



se priporoča za nakup
v prodajalnah v Celju, Velenju, Radečah in Ljubljani, kjer nudi:

- originalne rezervne dele ZASTAVA
 - avtogume SAVA, TIGAR in TRAYAL
 - snežne verige
 - akumulatorje in dodatno opremo.
- Priporoča se za obisk in nakup

AVTO CELJE - CELJE



Ob 30-letnici delovne organizacije iskreno čestitamo
vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

SPECIAL PERBORAT
BELL je odlični dodatek
pralnemu sredstvu pri ročnem
in strojnem pranju. Razvija
aktivni kisik, ki bel, osvaja
obstoječe barve in ne poškoduje
tkanin.

Navodilo za uporabo: Pri
ročnem pranju dodajte na
vsaki 10 l vode, ki že vsebuje
milo ali detergent, eno žlico
BELL in kuhajte vsaj 15 minut.
Pri strojnem pranju dodajte
vsaki merici pralnega praška
žlico BELL. Najboljši učinek
boste dosegli pri temperaturi
nad 60°C.
Po pranju z BELL si sperite roke
v čisti vodi.
Hranite na suhem.

lip - bled

Vse gradivo za hišo na enem mestu

Vse, kar potrebujemo za hišo do pete faze, lahko dobimo na enem mestu - zidaki z izolacijskimi lastnostmi prispevajo, da je gradnja hitra in ekonomična - velika izbira stavbnega pohištva in tudi notranje opreme - obloge iz lesa prvostne smreke.

Vsakdo pred zidanjem dobro premisli, kako bo gradil in iz kakšnih materialov. Zato gotovo ne bo odveč, če vam svetujemo: izberite tak osnovni material, da bo sodoben, da bo gradnja hitra in ekonomična in da boste dobili vsaj večino materialov in potrebnih izdelkov na enem kraju, v enem skladišču!

In ker je osnovno pri vsaki zgradbi stena, zid, bomo najprej spregovorili o tem, namreč o zidkih, ki se dandanes vse bolj uspešno pojavljajo v gradnji, sistem gradnje, ki jo zahtevajo pa zagotavlja, kar pričakujemo: hitro opravljeno delo, ekonomičnost in racionalnost. To so namreč zidaki ISO-SPAN, izdelek LIP, lesne industrije, Bled.

Iz obširnega proizvodnega programa LIP BLED bi v nadaljevanju našega poročanja opozorili na KOMPLETNA VRATA različnih konstrukcij in dimenzij, ki so izdelana za mokro in suho vgrajevanje.

Kompletna notranja vrata za vzdavo (mokra vgrajevanje) imajo smrekov podboj B-4, katerega pozneje pobarvamo v zeleni barvi. Isti podboj B-4 pa je prilagojen tako, da ga je mogoče vgraditi kot suhomontažni podboj, takrat ko so že vsa predhodna dela na gradbišču opravljena. S podbojem B-4 lahko kombiniramo vratna krila vseh vrst, od navadnih iz lesa ali vezane plošče, ki so prav tako prirejena za barvanje, ali pa furnirana s hrastovim, mahagonijevim, anigre ali druge vrste, ki pa so že dokončno finalizirana oz. lakirana. Kompletna notranja vrata s podbojem B-4 izdelujemo v standardnih dimenzijah svetle širine 61, 71, 81 cm z globino podboja 15 cm. Po posebnem naročilu pa izdelajo vrata tudi izven standardnih mer in po želji tudi vrata z nadsvetlobo. Značilno za opisana vrata je tudi to, da so okrasne in priprave letve iz lesa iste barve kot je krilo, kar daje vratom skladnost in estetski videz.

SUHOMONTAŽNA VRATA s podbojem SM-5, ki je furniran in lakiran ter ga izdelujemo v furnirjih enake barve kot krila, kar omogoča kombinacijo, da je krilo v eni, podboj pa v drugi barvi. S takimi kombinacijami dosežemo skladnost barv pri vratih in ostalem sobnem pohištvu.

Vrata SM-5 izdelujejo v standardnih dimenzijah, po naročilu po posebnih merah in z nadsvetlobo. Prednosti vrat SM-5 so poleg kakovosti in lepega videza tudi v tem, da je montaža enostavna, hitra in se izvaja šele tedaj, ko imamo prostore že dokončno izdelane, lahko pa tudi že opremljene s pohištvo.

Med suhomontažnimi vrati naj omenimo še DRSNA VRATA, ki so namenjena za prostore, kjer bi druga vrata zaradi utesjenosti prostora težko odpirali. Tudi drsna vrata izdelujejo v standardnih dimenzijah, obložena s furnirji hrast, lužen hrast, mahagonij in anigre, vse že lakirano in embalarano. Program sobnih vrat je zelo popoln tudi po tipih vrat, ki obsega polna vrata brez stekla, vrata z odprtino za steklo do polovice in vrata z odprtino za steklo do dveh tretin. Pri vratih z odprtino za steklo so priložene letvice za zasteklitev vrat, ki so izdelane iz lesa iste barve kot so okrasne letve, s čimer dosežemo lep estetski videz.

Med izdelki LIP, lesne industrije, Bled, so tudi vhodna in garažna vrata sistema ATRIJ, ki zbuja posebno pozornost.

Sistem ATRIJ omogoča uporabniku široke možnosti kombinacij tako po širini in višini, kakor tudi po zunanem izgledu. Omenimo le nekaj primerov. Pri vhodnih vratih, ki so široka 104 cm in visoka 206 cm in so lahko polna ali zastekljena, lahko dodamo enega ali več stranskih elementov (stranska ali nadsvetloba) širine 30 cm in s tem dobimo želeno širino oz. višino. Stranski elementi so prirejeni za vgrajitev stekla različnih vzorcev. Posebnost pri stranskih elementih je ta, da lahko izbiramo elemente z vgrajenim predalnikom za pisma ali pa brez predalnika.

Pri vhodnih vratih, ki so zastekljena in stranskem elementu, po želji kupca montirajo tudi kovinsko mrežo lepega vzorca, ki daje sestavi svojstven izgled.

V programu naj omenimo še DVOKRILNA GARAŽNA VRATA, ki so široka 229 cm in visoka 206 cm, po komponibilnosti pa so podobna vhodnim vratom. Prav tako lahko izbiramo med garažnimi vrati glede na to, da izberemo vrata z odprtino za svetlobo ali brez nje. Poleg navedenih pa LIP BLED izdeluje tudi DVIŽNA GARAŽNA VRATA, ki so uporabna za vse vrste zidanih in betonskih garaž. Posebno so priporočljiva tam, kjer je pomanjkanje prostora - pri vrstnih ali v teren poglavljenih garažah; predvsem zato, ker posebni mehanizem pri odpiranju dvigne vrata pod strop in zato odpiranje vrat ne zavzema posebnega prostora.

Vhodna, dvokrilna in dvizna garažna vrata so močne nosilne konstrukcije, obložena s hrastovimi (framire) letvicami, v spodnjem delu, obložena z nerjavečo pločevino, lakirana z odpornim umetno-smolnim

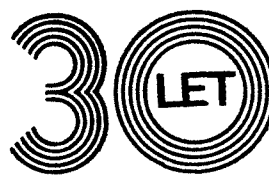
lakom, opremljena z vsem pripadajočim okovjem ter embalarana.

Novost v programu vrat pri LIP BLED je, da se uvaja program STILNIH VRAT, ki bo dopolnil vrzel pri tistih potrošnikih, katerim je pri srcu stilno pohištvo in želijo imeti skladno urejene prostore. Moramo omeniti še to, da iz programa sobnih vrat lahko izberete tudi posamezne elemente, kot so recimo VRATNA KRILA, furnirana v furnirjih mahagonij, anigre, hrast, hrast lužen in navadna vratna krila, ki so obložena z lesenitimi ali vezano ploščo v vseh navedenih tipih.

Med izdelki, ki nam bodo pomagali da bodo naše STENE lepe, trajno lepe in dekoracijsko efektne, so ZIDNE OBLOGE. LIP BLED izdeluje iz smrekovega lesa notranje obloge za strop in stene, zunanje obloge za napušče in še posebej ladijski pod. So različnih dolžin in širin, debeline pa 16 oz. 22 mm.

Zanimiva pa je še zadnja novost, ki prihaja iz LIP BLED. To je sistem MIKO (Mi-za, K-lop, O-bloge). To oblogo z nekaj prijemi spremenimo v praktične dele pohištva, naprimer v mizico in klopico. Torej lahko iz te lesene stene »izvlečemo« jeditni kot z mizo in klopico, otrokov prostorček za igranje ali bralni kotiček. Sistem je praktičen tudi zato, ker ga s pridom uporabljamo tam, kjer smo na tesnem s prostorom, npr. na balkonu, v vrtni uti, v mansardnem prostoru, v lovski koči itd.

To pa je seveda le del proizvodnje LIP BLED. Graditeljem priporočamo, da pišejo v lesno industrijo LIP BLED po prospekte. Pa tudi sicer jim bodo v tovarni radi postregli s podrobnejšimi podatki in jim pomagali rešiti marsikak problem, ki ga morda imajo pri zidavi ali notranji opremitvi prostorov.

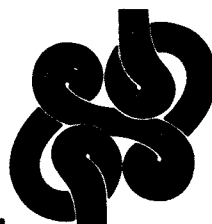


lip bled

lesna industrija

64 260 bled

ljubljanska c. 32



GROSUPLJE

Kolesarski trim TV-15



V četrtek 18. maja je priredilo uredništvo našega časnika »prvi kolesarski trim TV-15«. Na njem so sodelovali poleg članov uredništva tudi naši kolegi iz Založbe Borec. Že debelo uro pred startom je bilo v Grosupljem pri železniški postaji na moč živahno. Tekmovalci smo se ogrevali, mehanik je pregledoval kolesa, predstavniki tamkajšnjega kolesarskega kluba pa so nam dajali koristne nasvete. Nekaj po 16. uri so glavni sodnik inž. Marko Ferjančič ter pomočnika Avgust Kološ in Mustafa Meganović dali znak za start. Na poni kolesih so se najprej pognale tekmovalke. Bolj kot s cesto in klanci so imele opravka s seboj in s kolesom. Ob navdušenem vzpodbujanju gledalcev je prva »pridrvela« po štirih kilometrih vožnje v cilj Marjeta Koštomaj. Njeno povprečje je bilo 22 kilometrov na uro. Le nekaj metrov za njo je prikolesarila Bojana Zokelj-Jesih, za njo pa še Lidija Zaman in Mara Okorn, da ne naštevamo tistih, ki jih ni bilo.

Seveda je imela dirka tudi svojega direktorja, Francija Škerlja, pa svoje spremstvo z avtomobilom postaje milice in tistimi, ki jih je gnala za tekmovalci radovednost.

Moški smo »drveli« po 10 kilometrov dolgi poti. Pot je vodila v Ponovo vas in v Podtabor pa spet nazaj v Grosuplje. V kratkih časovnih presledkih smo prisopihali v cilj najprej Tone Urbas pa Igor Jambrovič in Silvo Teršek, za njim Tine Kragelj ter Ernest Krnaič. Sašo Mirtič je zapeljal skozi cilj še preden smo povečerjali v grosupeljskem »Rubinu«.

Tekmovanje, ki je služilo tudi za sestavo novinarske ekipe, ki bo v petek 23. junija merila svoja življenja za svobodo med NOB. Odkritje spomenika je bilo 14. maja na mestu, kjer so gestapovci Anza ustrelili – nedaleč od Prežihove bajte na Prežkem vrhu.

KOTLJE NA KOROŠKEM

V spomin Prežihovemu Anzu

Hotuljska organizacija ZZB NOV si je zadala nalogo postaviti spominska obeležja vsem tistim, ki so darovali svoja življenja za svobodo med NOB.

Tako so se spomnili tudi Ivana Kuharja, »Prežihovega Anza«, brata Prežihovega Vranca.

Odkritje spomenika je bilo 14. maja na mestu, kjer so gestapovci Anza ustrelili – nedaleč od Prežihove bajte na Prežkem vrhu.

Na otvoritveni svečanosti je zaigrala pihalna godba ravenskih železarjev, zapel pevski zbor »Fužinar«, sodelovali pa so še taborniki odreda »Koroških jeklarjev«, mladina z Raven in Kotelj ter domačini in koroški partizani.

FRANJO SREBOTNIK

TOLMIN

Planinci za občinski praznik

V nedeljo, 21. maja se je približno 70 borcev, mladine in tolminskih planincev podalo na pohod na planino Sleme pod Rdečim robom. Planinsko društvo Tolmin je pripravilo pohod v počastitev občinskega praznika, 25. maja.

S skromno slovesnostjo in vencem (ob spomeniku) so se udeleženci pohoda oddolžili spominu na borce Gregorčičeve brigade, ki so tam padli v prvih dneh avgusta leta 1944. Letošnji pohod na Sleme je bil že drugi (prvega so planinci organizirali lani v počastitev Titovih jubilejev) in sklenili so, da bo postal pohod v prihodnje tradicionalen.

V juniju pripravljajo tolminski planinci še eno množično akcijo: pohod na tolminski Triglav, ob 200-letnici prvega vzpona na Triglav.

J. CIMERMAN

HORJUL

Pozdravili so Titovo štafeto

Podobno kot prejšnja leta so v Horjulu tudi letos nadvse slovesno počastili prihod zvezne in lokalne štafete. Ob tej priložnosti so 5. maja pripravili pester kulturni program, v katerem so sodelovali učenci osnovne šole in člani OO ZSMS Iskra – Horjul. Na slovesnosti je nastopal moški in ženski pevski zbor, v počastitev prihoda Titove štafete pa je bilo organizirano tudi strelsko tekmovanje za pionirje in starejše občane. Mlajši in starejši pionirji so se tega dne udeležili kolesarske dirke, gasilci pa so pripravili vajo svojega članstva.

B. VRHOVEC

LJUBLJANA

Septembra slovesnost v Metliki

V ponedeljek 15. maja je bila v prostorih RO ZZB NOV Slovenije druga seja komisije za zgodovino vojaškega šolstva NOV in POS. Udeleženci seje so se, pod predstvom dr. Milana Dolence, dogovorili, da bo predvideni avtor monografije o vojaškem šolstvu NOV in POS v Sloveniji (Vojko Petelin) do prihodnje seje pripravil okvirni program vsebine ter nakazal obseg in način zbiranja potrebnega zgodovinskega gradiva. Na seji so se dogovorili tudi o pripravah na proslavo 35-letnice ustanovitve oficirske šole Glavnega štaba NOV in POS ter 37-letnice vojaškega šolstva NOV in POS. Proslava s tem v zvezi bo 3. septembra letos v Metliki, ko bo oficirski šoli podeljen domicil.

B. B.

ŠTANDREŽ

Sedem milijonov lir prostovoljnih prispevkov

Dva kilometra od Gorice onkraj meje, v vasi Štandrež, bodo postavili spominsko obeležje padlim vaščanom v NOV in umrlim v internaciji.

»Kjerkoli postavljajo spomenik žrtvam fašizma, je jasno, da zemljišče, za spomenik potrebno, občina ne proda, ampak ga daruje«, mi je pred kratkim v Štandrežu pripovedoval nekdanji udeleženec NOB Viljem Zavadlav. »Tudi nam Štandrežnom je občina dodelila zemljišče v ta namen. Toda na kakem mestu! Na prostoru, kjer bi bil spomenik lepo skrit očem mimoidočih. Mi pa se nismo pustili kar tako odpraviti. Sami smo zbrali sedem milijonov lir in od kmetov odkupili zemljišče, dostojno prostora za spomenik. Že podatek, da je v vasi le 2400 prebivalcev pove, da so vaščani veliko prispevali ter tudi s tem potrdili svojo narodno zavest.

V našem kraju imamo za ohranjanje in uveljavljanje naše narodnostne prvobitnosti slovenski kulturni dom »Andrej Budau« (štandreški rojak-pisatelj, ki je zadnja leta življenja preživel v Trstu), poleg tega deluje pri nas zelo uspešno prosvetno društvo »Oton Zupančič« z več sekcijami. Vas premore tudi tri pevske zборе in več športnih organizacij.

Upornost tamkajšnjih slovenskih kmetov izpričuje tudi ustanovitev »Združenja za zaščito zemlje«. Kmet Viljem je predsednik tega združenja. Redno sestankujejo in pretresajo probleme, ki zadevajo vse vaščane. Ne dajo se speljati varljivim obljubam, trdno ostajajo na domači zemlji.

JOŽE VIDIC

ŽALEC

Brigadirska pesem je oživila

Letos je v žalski občini živelo brigadirsko življenje že pred nekaj meseci. Številni mladi so namreč z vso delovno vnemo pristopili k obnovenim delom na Smiglovi zidanici, kjer je bila leta 1938 (17. aprila) 1. konferenca KPS. V tem času je bilo v organizaciji OK ZSMS Žalec oziroma komiteja za

mladinske delovne brigade, ki deluje pri predsedstvu OK ZSMS, opravljenih že precejšnje število delovnih ur. Mladi iz vseh sredin so pokazali, da se zavedajo pomembnosti obnove tega spomenika.

Ob eni od akcij smo se pogovarjali tudi z mladinci pri delu.

Kalan Milan OO ZSMS Prebold

»Že nekajkrat doslej sem sodeloval na podobnih akcijah. Moram reči, da me brigadirsko življenje privlači, še zlasti, če ima tak pomen kot tokrat. Bil sem že tudi na republiških akcijah, letos pa grem z brigado »Slavka Šlandra« v Kožbano. Kot mladinec čutim dolžnost, da s svojim delom doprinesem k ohranjanju tistih vrednot, za katere se je borila generacija naših očetov in dedov.«

Zvonka Žnidaršič

»Tudi sama sem se že spoznala z brigadirskim življenjem. Lani sem z brigado »Slavka Šlandra« delala v Brkinih. V letošnjih akcijah pa gotovo zavzema tale poseben pomen. Tu sem bila že nekajkrat. Brez dvoma bo imela zidanica poslej še več obiskovalcev, saj bo, urejena, privlačila bolj kot doslej.«

Janko Kobale

»Večkrat sem že sodeloval v akcijah, pa v nobeni še ne s takim občutkom zadovoljstva kot tokrat. Sem član OO ZSMS Tabor, ki gravitira na to območje – torej je naša obveza še toliko večja...« Resnično, mladi iz vseh okoliških krajev (tudi tisti, ki so uradno že prekoračili »mladinska« leta) so popripleli za orodje in pripomogli, da je zidanica za slavo 20. maja urejena.

DARKO NARAGLAV

ŽIRI

Obrambni dan v KS

V soboto, 20. 5. so zatulile sirene po vsej žirovski kotlini in naznanile začetek »zračnega napada«. Stekla je obrambna akcija, v kateri so sodelovali prav vsi, ki so zajeti v civilno zaščito in teritorialno obrambo.

Osrednja pozornost je veljala osnovni šoli, v kateri je bilo ob času »napada« čez 700 učencev. Vse je steklo po načrtu. Najprej evakuacija učencev, gašenje »požara«, reševanje »ranjenih« in umik vseh v bližnje gozdove, kjer je pouk potekal naprej...

Po končani vaji je bil pred osnovno šolo še kulturni spored. Ob analizi poteka akcije je bilo še posebej poudarjeno uspešno delo članov ZZB NOV Žiri, ki so bili razporejeni v vseh fazah vaje. Borci so obrambni dan še popestrili s pripovedjo o vojnem času, kar je zopet prispevalo k obujanju revolucionarnih tradicij.

FRANC ČEPLAK

KRANJSKA GORA

Za lepšo in kulturnejšo okolico

Kranjskogorci imajo v programu komunalnih del in čiščenja okolice svojega kraja na prvem mestu predvideno urejanje okolice spominskih obeležij NOB. V akcijo so se poleg borcev krajevne organizacije vključili tudi člani delovne organizacije Tiki iz Ljubljane (ki so uradno prevzeli skrb za spominsko obeležje padlemu prvoborcu Ivanu Krivcu). Tudi delovni kolektiv hotela Kompas se bo pridružil akciji, prav tako pa tudi mladina, ki je že doslej ob spominskih dneh krasila obeležja NOB. Šolski otroci bodo očistili tudi strugo in bregova Save Dolinke in hudournika Pišence.

BRANKO BLENKUŠ





Vinko Pervinšek

Konec lanskega leta je umrl Vinko Pervinšek. Rodil se je v Krašnji pri Domžalah. V NOV se je vključil leta 1941. Bil je borec Kamniške čete, kasneje pa se je boril v Cankarjevi, Serčerjevi in Tomšičevi brigadi. Bil je rezervni oficir. Za svoje zasluge v NOB je prejel več odlikovanj.



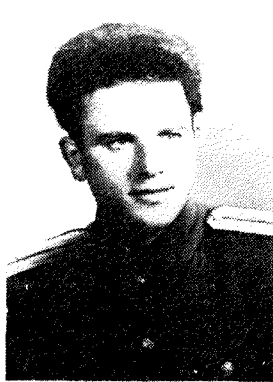
Marija Tursič

Januarja smo se poslovili od Marije Tursič iz Borovnice. Rodila se je pred 65 leti. Življenje jo je skovalo v napredno, zavedno slovensko ženo. Ko je prišel okupator, je vedela, kje je njeno mesto. Takoj se je vključila v delo NOV. Bila je obveščevalka. Sredi dela so jo zaprli in internirali v Italijo. Po vrnitvi se je ponovno vključila v delo NOV. Leta 1944 je bila ponovno aretirana in odpeljana v Nemčijo, od koder se je vrnila po osvoboditvi. Za svoje delo je prejela medaljo zaslug za narod.



Anton Petkovšek

Februarja smo se na pokopališču v Planini pri Rakeku poslovili od tovariša Toneta Petkovška. Rodil se je leta 1903 v Planini. Ževrani mladosti je kot krojaški vajenec okusil zatiranje in zaničevanje delavca proletarca. Po okupaciji našedomovine se je povezal z organizatorji NOG v Planini in delal za NOV. Leta 1944 je odšel v partizane in bil borec Dolenjskega odreda. Spominjali se ga bomo kot dobrega tovariša.



Anton Glešič-Januš

V Novi Gorici smo se marca poslovili od Antona Glešiča-Januša. Rodil se je leta 1925 v Šmihelu na spodnjem Vipavskem. Kot organiziran mladinec je leta 1942 stopil v I. primorski partizanski bataljon »Simon Gregorčič«. Kot borec Gradnikove brigade se je udeležil pohoda v Slovensko Benečijo. Kot izkušen kurir v brigadi je bil imenovan za komandirja karavle P-11. Zaradi hude bolezni je bil leta 1951 invalidsko upokojen star komaj 26 let. Bil je večkrat odlikovan.



Peter Bertoncely-Pavle

Januarja je umrl borec, prijatelj in tovariš Peter Bertoncely. Rodil se je leta 1902 v Podlonku pri Železnikih. V NOG se je vključil leta 1942 kot aktivist, pozneje se je vključil v Cankarjev bataljon s katerim je preživel Dražgoško bitko. Za tem je bil premeščen v zaščitno četo Gorenjskega vojnega področja kot obveščevalec vse do osvoboditve. Za njegovo hrabrost je prejel odlikovanje medaljo za hrabrost. Po osvoboditvi se je preselil na Trate v Slovenskih goricah.

Jože Hladnik

V 72. letu starosti je umrl Jože Hladnik iz Borovnice. Z NOB je začel sodelovati sredi leta 1942. Njegovo delo ni ostalo skrito pred sovražnikom. Aretirali so ga, zaprli ter odvedli v koncentracijsko taborišče Dachau-Al-lach, od koder se je vrnil domov po osvoboditvi. Pokopali smo ga februarja letos.



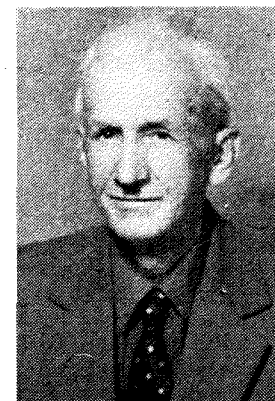
Marija Suhadolnik

V 84. letu starosti je nenadoma umrla Marija Suhadolnik iz Zabočevega pri Borovnici. Med okupacijo je bila ena izmed prvih kmečkih žena, ki je začela sodelovati z NOV. Bila je obveščevalka. Njeno delo ni ostalo skrito sovražnikom. Aretirali so jo in odpeljali v Nemčijo, od koder se je vrnila šele po osvoboditvi. Za svoje delo je prejela odlikovanje.



Dominik Tomažič

Sredi marca smo se na sežanskem pokopališču poslovili od Dominika Tomažiča, ki se je rodil pred 70 leti na Gradnjah. Z NOB je sodeloval od leta 1942. V NOV je stopil septembra leta 1944 v 18. brigado. V zimi leta 1944/45 so mu zmrznile noge in zaradi teh mu amputirali levo nogo. Bil je 90 odstotni invalid. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.



Anton Verovšek

Marca nas je zapustil Anton Verovšek, star 79 let. Po prihodu okupatorja se je priključil NOG. Bil je obveščevalec in prenašal pošto. Leta 1942 so ga aretirali ter ognali v internacijo v Italijo. Po vrnitvi domov je svoje delo z NOV nadaljeval. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije – ob smrti dr. RUDOLFA OBRAČUNČA

Ob smrti dr. Rudolfa Obračunca, znanega prvoborca in družbenopolitičnega delavca ter našega dolgoletnega sodelavca prejmite naše globoko sožalje.

Delovna skupnost
republiškega sekretariata
za zdravstvo in socialno politiko,
Sarajevo

Srečali se bomo v Ihanu

Iščemo preživele borce iz bitke na Oklem nad Ihanom, da bi pripravili srečanje, ki bo 22. julija 1978 v Ihanu. Borci, ki žive na mariborskem področju, naj se spomnijo treh partizank, ena izmed njih se je v tej bitki borila z lovsko trocevko. Javite se na naslov: ZB NOV Ihan, 61230 Domžale.

Kdo je izgubil medaljo zasluge za narod

Dne 13. maja je bila na »pohodu po poteh okupirane Ljubljane« najdena medalja zaslug za narod. Odlikovanje, ki ga je našel Jože Starc iz Ljubljane, Zoletova 11, je v uredništvu TV 15.

Borcem 3. bataljona 1. brigade VDV

Borce 3. bataljona vabimo na tovariško srečanje s kulturnim programom, ki bo na dan krajevnega praznika Mirne na Dolenjskem – 4. junija 1978 ob 13. uri.

Zbrali se bomo pred osnovno šolo v Mirni. Posebnih vabil ne bo.

Odbor 3. bataljona 1. brigade VDV
in družbenopolitične organizacije
Mirna na Dolenjskem

Partizanski pevski zbor Ljubljana vabi!

Partizanski pevski zbor Ljubljana prireja v ponedeljek, 12. junija letos, ob 20.15. uri v dvorani Slovenske filharmonije koncert partizanskih, revolucionarnih in drugih umetnih pesmi.

Dirigent: prof. Radovan Gobec.
Vljudno vabljeni!

Vabimo na 10. jubilejni zbor gorenjskih aktivistov in borcev NOV

Občinska konferenca SZDL Kranj in pripravljalni odbor vabita gorenjske borce in aktiviste ter vse občane, posebno mladino, na 10. jubilejni zbor gorenjskih aktivistov in borcev NOV, ki bo v Kranju, v nedeljo, 11. junija 1978.

Zbor bo na razstavišču gorenjskega sejma ob vsakem vremenu; v primeru dežja, bodo prostori pokriti.

Ob 9. uri bo otvoritev razstave »Talci na Gorenjskem«, ob 10. uri pa pričetek slavnostnega programa, na katerem bo govoril predsednik izvršnega sveta skupščine SRS dr. Anton Vratuša.

Po uradnem programu bo tovariško srečanje borcev, aktivistov in vseh občanov.

Pripravljalni odbor

KIDRIČEVO

Mladi in borci NOV skupaj po poteh revolucije

Več kot 9000 mladih iz ptujskih šol je skupaj s pripadniki JLA, ljudske in teritorialne obrambe, ki so bili v sestavi Kidričevega, Lackovega in Sagadinovega odreda ter Osojnikovi, Krambergerjevi ter Natašini četi, odšlo po poteh revolucije.

Med svojim pohodom so skupaj z nekdanjimi borci NOV obiskali znane kraje iz NOB ter se poklonili spominu žrtvam okupatorja, kjer so položili vence, cvetje ter se naposled zbrali pred Kidričevim spomenikom v Kidričevem, kjer je bila letos osrednja slovesnost ob obletnici ustanovitve OF.

Letos so se mladi hkrati poklonili tudi spominu na enega največjih sinov slovenskega naroda Borisa Kidriča-Petra, ki je bil med glavnimi organizatorjev OF na Slovenskem.

Na osrednji slovesnosti v Kidričevem, kjer se je zbralo več kot 12.000 ljudi, je imel slavnostni govor podpredsednik RK SZDL Slovenije Zoran Polič, ki je orisal razvoj OF ter med drugim dejal »Svečanost ni samo obujanje spominov, ampak mora to biti naša obveznost, da bomo še hitreje gradili naš samoupravni sistem«, hkrati pa je govoril še o kongresih ZK kot tudi nadaljnjem razvoju kmetijstva nasploh.

S te slovesnosti so poslali pozdravno pismo tovarišu Titu ter slovesnost sklenili z bogatim kulturnim programom.

FRANJO HOVNIK

TOLMIN

Tolminski taborniki Titu

Nestrpno so na predvečer 25. maja taborniki tolminskega odreda »Puntarjev« pričakovali radijski poziv za zbor na tabornem prostoru. Kmalu po objavi poziva je livada pri Tolminki zaživela. Od vseh strani so prihajali »medvedki«, »čebelice«, drugi taborniki in že odrasli klubovci. Raznovrsten športno-tekmovalni program se je zavlekel skoraj do noči. Na sredi tabornega prostora je stal lepo pripravljen taborni ogenj, okoli katerega so v mraku posedli taborniki.

Bučanje narasle Tolminke so preglasile pesmi. Peli so vsi, tako petletni »murnček«, ki si je zapomnil komaj vsako tretjo besedo, kot že malo starejša »čebelica«, ki je hotela pokazati svoje znanje, pridobljeno na vodovih sestankih med letom. Starejši taborniki, prekaljeni že na mnogih taborjenjih, so program popestrili z zabavnimi skeči. Razmočena polena, zložena v tako imenovano dvojno piramido, niso hotela najbolje goreti. Vendar tudi to ni maglo pokvariti nevsakdanjega vzdušja ob ognju.

Noč je že dolgo ležala nad dolinico, ko so taborniki končali s programom. Za njimi je bila akcija, ki je vsakemu članu »Odreda Puntarjev« iz Tolmina, pomenila nekaj več. Z njo so se mladi taborniki pridružili čestitkam k rojstnemu dnevu tovariša Tita!

S tem prikazom utrinkov iz taborniškega življenja so »Puntarji« na svojstven način proslavili praznik našega predsednika, ki je hkrati praznik vse jugoslovanske mladine.

J. CIMERMAN

JESENICE

Novi komunisti za dan mladosti

Na Jesenicah je bila ob dnevu mladosti prijetna slovesnost. Sekretar OK ZK Franc Kobentar je izročil osmim zaslužnim komunistom državna odlikovanja, ki jim jih je podelil tovariš Tito.

Ob tej priložnosti je prejelo 56 novih članov partije iz občine in 13 pripadnikov JLA članske knjižice. Po tej slovesnosti je bilo krajše tovariško srečanje.

BRANKO BLENKUS



Odlikovani člani ZK jeseniške občine

LJUBELJ

Tradicionalno srečanje tudi letos

Tretjega junija se bodo srečali na Ljubelju bivši politični zaporniki interniranci, izgnanci, borci, aktivisti in mladina na že tradicionalnem republiškem srečanju na Ljubelju.

Ob tej priložnosti bo zbranim spregovoril predsednik komisije za internirance pri RO ZZB NOV Slovenije, sledil pa bo kulturni program. Sodelovali bodo Tržičani, Jeseničani, Radovljčani in drugi. Predvidevajo obisk nad tisočih udeležencev iz vse Slovenije in zamejstva.

BRANKO BLENKUS

TRŽIČ

Člani združenja VI na izletu v Posotelju

Dvajsetega maja so bili tržiški člani združenja vojaških invalidov na izletu v Stubicah, Šmarjeških toplicah, Tuhelskih toplicah in v Kumrovcu. V Stubicah so si ogledali veličasten spomenik Matiji Gubcu in kmečkim uporom ter tamkajšnji muzej. Spomenik se veličastno dviga nad nizko gričevnato pokrajino.

Pot je vodila dalje v Tuhelske toplice, kjer je izletnike čakalo dobro pripravljeno kosilo. Tam so se tudi kopali. V Kumrovcu je bilo zelo živahno, saj je tistega dne obiskalo Titov rojstni kraj kar 14 avtobusov izletnikov, domačini pa so krasili kraj za naslednji dan in proslavo dneva mladosti.

Pot nazaj je bila prijetna, razpoloženje v avtobusu pa izvrstno. Takih izletov si tržiški člani združenja VI še želijo.

MIHAEL KARO



Udeleženci izleta v Kumorvec in Stubice

LENDAVA

Pionirji v mladinsko organizacijo

Občinska konferenca ZSMS in komisija za delo s pionirji sta organizirali posvetovanje o pripravi za sprejem pionirjev v mladinsko organizacijo. Sklenili so, da bodo letošnji sprejemi v mladinsko organizacijo še posebno svečani, tudi zaradi letošnjih partijskih kongresov.

Mladinska organizacija na osnovni šoli Drago Lugarič v Lendavi je organizirala srečanje in pogovor s starejšimi brigadirji. Mladinci s te šole so pred srečanjem imeli tudi delovno akcijo, s katero so očistili okolico šole in uredili športna igrišča.

JOŽE ŽERDIN

CELJE

Borci za severno mejo Otonu Župančiču v spomin

Zveza prostovoljcev za severno mejo v letih 1918–1919 oziroma njen celjski odbor je sklical sestanek, oziroma srečanje v počastitev stoletnice rojstva pesnika Otona Župančiča. Članstvo se je srečanja udeležilo v velikem številu.

Po pozdravnem govoru predsednika te organizacije je prevzel besedo profesor Franc Širc iz Celja, ki je v svojem govoru orisal zgodovino slovenskega naroda in mesto Otona Župančiča v njej. Dotaknil pa se je tudi lika Rudolfa Maistra in razmer pred in po prvi svetovni vojni.

Drugi govornik, dr. Ervin Mejak, je navezal besedo z dogodkov borbe za severno mejo na današnje koroške razmere. Borci so ostro obsodili nekatera dogajanja v sosednji Avstriji. Vsi pristojni pa so se tudi strinjali, da je skrajni čas, da se pristopi k realizaciji postavitve spomenika Rudolfu Maistru v Mariboru. Tem zahtevam se je pridružil tudi predstavnik gorenjskih borcev za severno mejo iz Radovljice. Resolucijo s stališči do izgradnje tega spomenika so poslali tudi predsedniku SZDL Slovenije, tovarišu Mitji Ribičiču.

Prisotni so se ob koncu prijetnega srečanja poslovili z »na svidenje v Mariboru« jeseni, ko bodo praznovali 60-letnico bojev za severno mejo.

EDO ZORKO

BUKOVICA

Obujanje spominov na NOB

Ena izmed prireditev, ki jo je v mesecu mladosti organiziralo planinsko društvo Žalec, je bilo tudi orientacijsko tekmovanje. Proga je potekala po znanih poteh nekdanjih kurirjev in aktivistov – iz Dobrovelj prek Savinje na goro Oljko in naprej na Pohorje. Začetek in cilj sta bila v Letušu, na kraju, kjer se je nemški general Lehr pogovarjal s partizanskim komisarjem Ivanom Dolničarjem o predaji. Žal na tej stavbi ni nobene označbe, ki bi opozarjala, da so se tu začela pogajanja, ki so se končala v Topličici.

Proga za drugo kolo orientacijskega tekmovanja je potekala po Sprajčevem hribu, kjer je bilo pred vojno shajališče skojevcev.

Omeniti velja, da je vselej najbolj množična udeležba pri pionirskih ekipah, sicer pa se je udeležilo tekmovanja 60 udeležencev. V Dobrovljah so imele največ uspeha ekipe iz Polzele, na Bukovici pa so bili prvi tekmovalci iz Prebolda.

FRANC JEŽOVNIK

TRBOVLJE

Razvejana borčevska družbenopolitična dejavnost

V petek, 17. aprila so se sestali delegati-borci občinske organizacije ZZB NOV Trbovlje in razpravljali o številnih vprašanjih iz borčevske problematike ter o tekočih družbenih dogajanjih.

Predsedstvo je delegatom posredovalo poročilo o delu izvršnih organov OO ZZB NOV Trbovlje od začetka leta do konca aprila. V tem poročilu sta bili zajeti analizi o izvedenih volitvah, referendumu o samoprispevku z ugotovitvijo, da sta obe politični akciji potekali uspešno. Borci so dobili tudi strnjeno informacijo o poteku in delu 5. republiške skupščine ZZB NOV Slovenije, o delu in uspehih aktivov ZB NOV v temeljnih organizacijah združenega dela, o delu revirskega medobčinskega sveta ZZB NOV, o organizaciji letovanj na Velem Lošnju, o programu letošnjega srečanja »ukradenih otrok« v Trbovljah ter še o delu komisije za priznanje posebne dobe in druga tekoča vprašanja.

O vseh teh vprašanjih se je razvila živahna razprava, katere povzetek je, da je bila doslejšnja letošnja dejavnost trboveljskih borcev dobra in je že tudi pokazala prve rezultate njihovega dela.

Vključevanje borčevskih organizacij v najširšo fronto socialističnih sil z neposrednim delegatskim vključevanjem v SZDL je v teku in bo predvidoma zaključeno do konca letošnjega junija.

Določena sta začetek in konec letošnje počitniške sezone v počitniškem domu v Velem Lošnju (12. junij–20. september.). srečanje »ukradenih otrok« je bilo 28. maja v Trbovljah. Vsa borčevska vprašanja socialne in socialno-zdravstvene narave se rešujejo zvečine sproti in zadovoljivo potekajo tudi sistematični pregledi borcev v ambulantni za borce, ki bodo zajeli prav vse člane trboveljske borčevske organizacije. Delegatskega zasedanja OO ZZB NOV Trbovlje so se udeležili tudi predsedniki OK SZDL in ZSMS ter predsednik izvršnega sveta Skupščine občine Trbovlje, poleg njih pa še nekateri gostje.

RUDI MATKO

Ivan Jan:

8

Korenine in razvoj belogardizma in domobranstva na Gorenjskem

Kljub naporom reakcionarnih politikov, da bi domobranci prikazali kot »slovensko narodno vojsko«, ki »ne dela na zmago okupatorjev, temveč ga le uporablja za svojo zmago, »je bilo povsem jasno, da so bili domobranci tudi na Gorenjskem le pomožni okupatorjevi policijski oddelki.

Množične partizanske mobilizacije pozimi in do maja 1944 so Nemce močno prizadele, ker niso hoteli priznati, da Gorenjska ni nemška dežela. Čeprav so Nemci tudi takrat imeli močne policijske in vojaške sile, njihova prisotnost ni veliko pomagala in je bila okupatorjeva oblast močno zmedena. O tem govori tudi Hans Oberdorfer, vodja radovljiške podružnice državnega propagandnega urada, v strogo zaupnem pismu, ki ga je 19. februarja 1944 poslal vodji propagandnega urada v Celovcu dr. Lapparju. »... okrepljeno je... delovanje band na Gorenjskem... Grobovi Nemcev na kranjskem pokopališču strahotno naraščajo... Ze dolgo ne govorimo o tem, da je Gorenjec pod zaščito Rajha, ker ne moremo ščititi prebivalstva pred napadi banditov... Gorenjcev ne smemo smatrati za Nemce, ker to niso in tudi danes nočejo biti. Ponemčenje tudi ni stvar enega leta, ampak generacij. Položaj je slabši kot kdajkoli.«

V nadaljevanju je Oberdorfer jasno povedal, da so vzrok vseh teh težav partizani in če le-te ne bodo uničili, je ves trud zaman. Ugotovil je tudi, da je v slabih treh letih odšlo k partizanom okrog štiri tisoč Gorenjcev, ter nadaljeval. »... na Gorenjskem nismo hodili po liniji najmanjšega odpora, po kateri bi morali zaradi varčevanja naše krvi. Mnogo tega, kar smo izvedli na Gorenjskem, bi morali premakniti na čas po zmagi. S tem ne bi izzvali toliko odpora, kot smo ga... Če pa pomislim na vrste grobov padlih Nemcev na kranjskem pokopališču in jih povežem s sedanjim stanjem na Gorenjskem, ne vidim nobenega opravičila za krvne žrtve. Lepo bi bilo misliti, da bi namesto Nemcev tam ležali domačini, ki bi v boju proti banditom padli za svojo lastno domovino.«

Partizani so bili torej še vedno »banditi« in s sejanjem bratomorne vojne so torej okupatorji hoteli ubiti dve muhi hkrati.

Tudi komandan za Gorenjsko in Koroško s sedežem na Bledu je 29. aprila 1944 o partizanski aktivnosti na Gorenjskem podobno ugotovil, »da je bila poglavitna dejavnost banditskih skupin, ki operirajo po Gorenjski, v tem mesecu usmerjena predvsem na mobiliziranje strokovnjakov in paraliziranje gospodarstva. Razen tega je bilo izvedenih tudi veliko diverzantskih akcij in tatvin, ki so imele za cilj preskrbo. Kaže, da so banditi spremenili taktiko in da niso več tako vztrajni pri likvidaciji ljudi, ki so naklonjeni Nemcem, kakor prej... Izpovedi ujetnikov potrjujejo, da banditom zelo primanjkuje orožja... V severnem delu Gorenjske je karakteristično področje Storžiča in Stola, pa tudi področje Jelovice, kjer Gorenjski odred neprestano vznemirja pokrajino. Na Gorenjskem je verjetno sedaj od 3500 do 4000 banditov. Natančnega števila pa zaradi neprestanega odhajanja na Dolenjsko in Koroško ni mogoče ugotoviti... Preko organizacije OF se še naprej odvija živa propaganda. Poleg ilegalnih časopisov in brošur razširjajo letake, v bolj oddaljenih vaseh pa prirejajo zborovanja...«

Ugotovitve nemškega poveljnika o številu in dejavnosti partizanov so bile dokaj točne, hkrati pa so bile to naloge, ki jih je Gorenjskemu odredu dajal štab 9. korpusa.

Do junija 1944 so Nemci kar štirikrat pobirali Gorenjce v svojo vojsko, čemur je vedno sledilo pospešeno mobiliziranje in odhajanje Gorenjcev k partizanom. Tak razvoj mobilizacije in številne dezertacije gorenjskih fantov iz nemške vojske, je na Gorenjskem zaustavilo nemško mobilizacijo, posamezni nacistični voditelji pa so nadaljnji mobilizaciji začeli celo nasprotovati. Po enem letu pobiranja Gorenjcev v nemško vojsko je celo šef civilne uprave dr. Friedrich Rainer predlagal Berlinu, naj Gorenjcev ne bi več klicali v nemško vojsko. Ta predlog je Hitlerjevo vrhovno poveljstvo sredi leta 1944 tudi sprejelo. Od takrat gorenjske fante niso več klicali v nemško vojsko, ampak so jih začeli preusmerjati k domobrancem. Ta »preusmeritev« pa je bila ugodna voda na mlin gorenjskih reakcionarjev, ki so jih vse pogostejše obiskovali domobranski odposlanci iz Ljubljane. Ti reakcionarni veljaki so računali, da bodo ob koncu vojne s pomočjo zahodnih zaveznikov vzpostavili nekdanji režim in nekdanje družbene, predvsem pa ekonomske odnose. Ta cilj jih je nenehno potiskal v naročje nemških okupatorjev, čeprav so svojo »slovensko vojsko« želeli ustanoviti popolnoma tajno.

Domobranksko-četniško oziroma belo-plavogardistično propagando je bilo na Gorenjskem čutiti že zgodaj pomladi 1944, proti koncu vojne pa je bila vedno močnejša. Poročilo oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko z dne 26. marca 1944 med drugim pravi, da se »pojavi tudi ciklostirana belo in plavogardistična propaganda preko civilnih kanalov in posebnih kurirjev. Tako je Pseudoilegalno izšla »Resnica o Draži« in »Četniški vestnik«, ki apelirata na nacionalno zavest in pozivata na čakanje in čuvanje.«

Ljudje, ki so prihajali na Gorenjsko iz Ljubljane, niso bili navadni kurirji, ampak zagrizeni organizatorji, pa tudi sodelavci gestapa. Takšen je bil tudi gestapovski plačanec, četnih in črnoroček Janko Soklič, ki je po naročilu gestapovskih oficirjev in četniško-domobrantskih organizatorjev opravljal najbolj umazana dela. Navedimo kratek povzetek iz sodnega procesa proti njemu aprila 1948.

»Janko Soklič je bil že od aprila 1942 povezan z gestapom na Jesenicah, posebno s Klementom Druschejem, ter s številnimi voditelji gestapa v Kranju in na Bledu vse do Helmuta Rosemecka in komandirja Aloisa Persterja. Od gestapa je tudi dobil dovolilnico, s katero je potoval ne le v Ljubljano, ampak tudi v Srbijo, Trst, Dunaj in drugam. V Ljubljani je dobival naloge od dr. Antona Krošlja-Benka, lastnika trgovske dopisne šole in četniško domobranskega organizatorja. Denar je dobival z obeh strani in vzdrževal je zveze med protipartizanskimi organizacijami. Kot četniškega kurirja ga je dr. Krošelj marca 1944 poslal v Srbijo k Draži Mihailoviću, takoj za tem, kar je za nas še posebej zanimivo, pa na Dunaj – kamor je šel že večkrat – k senatorju Janezu Brodarju, ki se je umaknil v Avstrijo pred justifikacijo partizanov že leta 1942.

(Se nadaljuje)

STO ŠOL – STO JUNAKOV

18

Osnovna šola Franca Osojnika v Ptuj

Kratka je bila revolucionarna pot Franca Osojnika, kmeta iz Desenc v Slovenskih goricah. Bil je eden prvih borcev danes že legendarne Slovensko-goriške čete, ki jo je spomladi 1942. leta ustanovil ptujski okrožni komite KP. Četa, v kateri je bilo od sedem do dvanajst borcev in katere politični komisar je bil Franc Osojnik, je na območju Slovenskih goric izvršila vrsto diverzantskih akcij. Med drugim so uničili železniško progo med Ptujem in Dornavo, zažgali opekarno v Žabjaku ter izvršili več napadov na sovražne postojanke.

V noči na deveti avgust leta 1942 so nameravali napasti sovražno postojanko v Juršincih. Zato so se utaborili v gozdičku Laze pri Mostju. Tu pa jih je izdal Franc Knez iz Renkovec, ki se je četi pridružil prav z namenom, da jo izda. Nemci so takoj zbrali vse razpoložljive vojaške sile. Vnel se je srdit boj. Peščica partizanov se jim je junaško upirala. Borci so padali. Iz tega obroča se je uspelo rešiti Jožu Lacku, Mirku Rešu in Francu Osojniku. Tudi na nemški strani sta bila dva mrtva.

Franc Osojnik se je zatekel k Alojzu Krambergerju v Doliču, nato k Ani Janoš, ki mu je prva prevezala rane, ki jih je dobil v boju v Mostju. Nemci so Ano odpeljali v koncentracijsko taborišče, od koder se ni vrnila.

Franca Osojnika nato najdemo na Pohorju, kjer se je pridružil Ruški četi. Postal je tudi njen politični komisar. Tu je bil do 27. decembra 1942 leta, ko je ponovno odšel na Ptujsko območje z namenom, da tu ponovno organizira postojanke OF, ki so bile uničene po padcu Slovensko-goriške čete v Mostju.

Ponovno se je našel izdajalec. Gestapovski agent Kukovec je namreč Osojnika opazil pri Francu Krambergerju v Krčevini pri Ptuj. Gestapo ga je na pragu te domačije ustrelil 27. decembra leta 1942. Tako se je končala pot revolucionarnega kmeta, upornika iz Slovenskih goric. Z njegovo smrtjo pa je končal tudi zadnji borec Slovensko-goriške čete, ki se je spopadle s šestkrat močnejšim in bolje oboroženim sovražnikom že sredi 1942. leta v Mostju, nedaleč od Ptuja.

V Ptuj so v Trubarjevem naselju leta 1966 zgradili novo moderno šolo, ki so jo poimenovali po revolucionarju Francu Osojniku. Njegov uporni duh živi dalje v mladem rodu. Letos obiskuje šolo kar 924 učencev in učenk. Ker je vedno več otrok, zlasti zato, ker prihajajo v to šolo po znanje vsi, ki se v Ptuj doseljujejo skupaj s starši s podeželja, imajo sedaj pouk že v treh izmenah.

Učenci te šole že nekaj več kot pet let sodelujejo z učenci osnovne šole v Babincu v SR Hrvatski. Ob srečanjih si med seboj izmenjujejo izkušnje, zlasti na kulturnem in športnem področju. Letošnjo jesen bodo podpisali listino o pobra-tenju.

Ob našem obisku so nam na šoli povedali, da uspešno sodelujejo z vojašnico Dušana Kvedra v Ptuj.

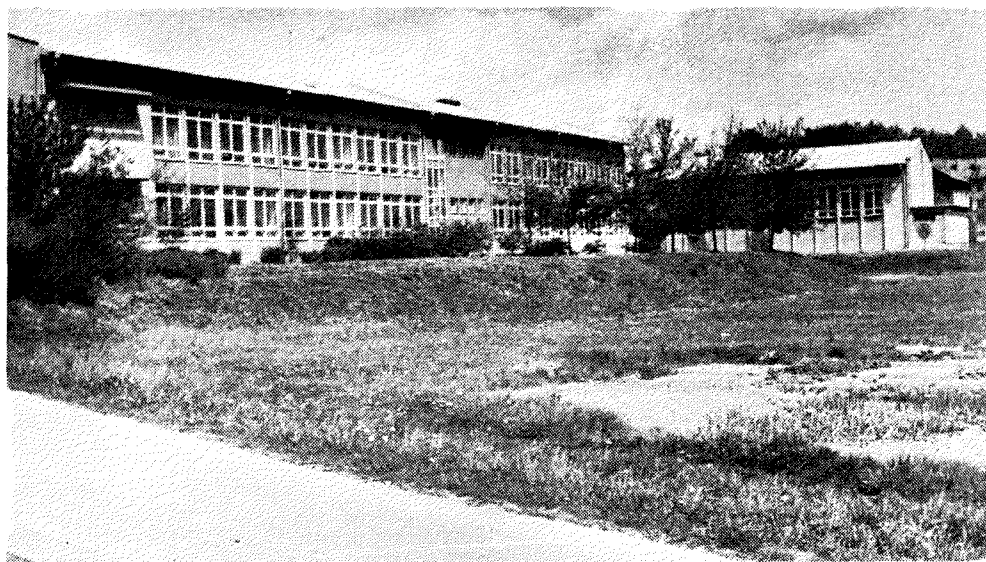
V okviru očiščevalne akcije so pripravili že šest delovnih akcij ter opravili nad 3000 prostovoljnih delovnih ur. Ob nedavnem referendumu za izgradnjo sred-nješolskega zavoda, ki ga v Ptuj že gradijo, so prav tako sodelovali vsi učenci ter tako pripomogli, da je referendum uspel. Izdelali so mnogo letakov, pisali gesla in sodelovali na sam dan referenduma. Učenci sodelujejo tudi pri vseh množičnih akcijah.

Na šoli so v letu pomembnih jubilejev pripravili v višjih razredih kviz: »TITO, REVOLUCIJA, MIR«. Občasno pa obiskujejo tudi domačije znanih borcev NOV v ptujski občini. Nekaj borcev so povabili že tudi v razrede, med učence. Zbirajo gradivo iz revij in časopisov o delu in življenju revolucionarnega gibanja, zlasti na območju Slovenskih goric in Haloz.

Pionirji šole že osem let sodelujejo v veseli šoli. Letos se je za razrednega prvaka potegovalo že 292 učencev. Andrej Rašl in Darko Briški sta postala občinska prvaka ter sta se konec maja udeležila republiškega tekmovanja v Cerknem. Slavko Dokl, učenec 2. razreda, pa je letos spomladi rešil iz ognja Natašo Kante in Dejana Dokla, kar je brez dvoma izreden primer požrtvovalnosti mladega učenca šole, ki nosi ime po Francu Osojniku.

Še marsikaj zanimivega je ostalo v naši beležnici, ker nam prostor ne dovoljuje, da bi lahko vse zapisali. Omenimo naj še to, da učenci šole, ki nosi ime po Francu Osojniku, obiskujejo njegovo sestro, ki živi v domu upokojencev v Ptuj, zlasti ob njenem rojstnem dnevu in ob dnevu žena. Tedaj pripravijo tudi krajši kulturni program, ki je namenjen vsem upokojencem.

**Tekst in foto:
Franjo Hovnik**



Že dolgo smo načrtovali obisk k nekdanji aktivistki Franci Kristini-Mirki, ki živi v Gračišču.

Pomlad je že. To čutimo, to je videti po cvetočem drevju. V avtomobilu nas je pet in prav vsi razmišljamo o 1. maju 1944, a na križišču pred Koprom, kjer je danes samo zeleni trikotnik – prej pa je bil tam tudi skromen zapis o tem, kar bomo kmalu podrobneje zapisali.

Prišli smo v Gračišče in mimo šole zavili navkreber v vas, da bi se ustavili pri hiši številka 17. Pred hišo je možak srednjih let sekal drva. Kmalu se je prikazala rdečelična ženska temnih las. Bila je vidno vznemirjena, čeprav nas je pričakovala, saj smo se najavili, in sila prijazna.

Bila je to krvava noč

To je Franca Kristina-Mirka, nekdanja skojevka, terenska politična delavka in edina preživela priča te krvave noči:

»Na predvečer prvega maja smo imeli kresove v Loparju in tudi drugod. Imeli smo tudi ročne bombe. Metali smo jih in praznovali prešerno, kljubovalno. Štefan je hotel, da bi šli na križišče pred Koper napisat nekaj parol. Bilo je nevarno. Fašisti so straže poostriili in morda tudi podvojili. Prvič zato, ker so akcije pričakovali, saj smo jih izvedli že nič koliko, in drugič zato, ker so bili že od sedemindvajsetega aprila hudo razjarjeni. In šli smo.

Iz Loparja do Škocjana ni tako blizu. V skupini smo bili štirje skojevci:

Akvilina Bembič-Zdenka iz Loparja, Marija Segulin-Mira iz Materije, Kristijan Kozlovič-Štefan iz Trseka in jaz, Kristina Babič-Mirka.

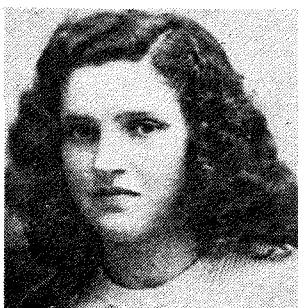
Po kresu smo se okrog pol enajste ure vsi štirje odpravili proti Kopru, iz Loparja čez Marežige, Mantinjan pa čez pokopališče pri Kopru na križišče. S seboj smo nesli škatle z apnom in čopiče in takoj začeli z napisno akcijo. Jaz sem pisala po tistem delu proti Kopru, tja do mostu in do hiše, kjer je bila trgovina. Pisala sem: »Smrt fašizmu-svoboda narodu!«, z velikimi črkami in kar čez pol ceste. Še danes jih vidim. Popisali smo vse križišče, od pokopališča in tja proti Šmarju.

Jaz in Štefan sva se že odmikala, ko je Marija Segulin-Mira še belila napisno tablo, Akvilina Bembič-Zdenka pa je bila ob njej. Naenkrat je počil strel. Nekaj časa je bila tišina. S Štefanom sva se spogledala in stekla, kolikor so naju nesle noge. Nato je bilo slišati tudi rafal. Mire in Zdenke ni bilo slišati. Midva pa sva tekla, čim hitreje in čim dalje v stran – proti Vanganelu. Jaz sem se ustavila v Čezarjih. Delal se je že dan, ko sem kot na trnih od mimoidočih čakala novic. Kar naprej sem hodila na cesto spraševati, kaj se je zgodilo v Kopru. Neka žena iz Sočerge mi je dopoldne enkrat povedala, da dve dekleti ležita pri »štacionu« (tako smo rekli tistemu križišču, ker je tam nekoč bila železniška postaja). Povedala je, da ima ena čopič v roki.

Mariji Segulin-Miri so dali, še mrtvi, v roke čopič...

Mirka je ostala živa

»Mira je bila takrat stara dvaindvajset let, Zdenka pa osemnajst...«



Akvilina Bembič-Zdenka, ubita 30. aprila 1944 na križišču pri Kopru



Nekdanja skojevka Kristina Mirka iz Gračišča



Dne 30. marca 1978 v Gračišču pred Mirkino hišo: Zora Grbac-Slavica, Alenka Cergonja, KRISTINA BABIČ-MIRKA (v pisani halji) in Jasmina Podlesek

Vedela sem kdo leži tam, kjer smo ponoči tako ponosno pisali. Kako mi je bilo, bi težko povedala. Čez nekaj dni sem šla spet na »štacion«. Napotila sem se na pokopališče in vprašala, kje so pokopali dekleti. Pokazali so mi grob. Deklet ni nihče poznal in tako niso vedeli, kdo sta bili in od kod. Nemo sem stala ob grobu. Pokopališčenica je to opazila in me vprašala, če vem, kdo sta bili. Rekla sem, da sem samo slišala.

»Tega se niti spomniti ne smem!«

Za trenutek je utihnila in potem rekla: »Poglejte me, kako se tresem! Ne, tega se niti spomniti ne smem!«

Mirini in Zdenkini starši so zvedeli za smrt hčerke kmalu potem, ko sta bili že pokopani. Tudi Štefan je padel, pozneje.

»Ste sodelovali še v kakšnih podobnih akcijah?«

»Joj, koliko jih je bilo! Mnogo, mnogo. Zastavice smo vesili celo na trte ob cestah. Imeli smo jih že napeljene na vrh in potem smo jo kar nategnili. Na telefonske žice smo jih obešali kot padala. Noter smo dali kamenček in vrvico, zalučali in to se je na poti razprlo in zataknilo. Fašistom so šle strašno na živce.«

»Ste se po dogodku na križišču kaj bali?«

»Kje pa! Potem ko sta padli Mira in Zdenka, smo še bolj zavzeto in izzivalno opravljale razne akcije. Mira je bila takrat stara dvaindvajset let, Zdenka pa osemnajst...

Nisem vam še povedala, kako sta padli. Ranjeni sta bili na križišču. Nato sta bežali med vinogradi in pri hišah prosili pomoč, in se spet oddaljili, da bi se rešili. Fašisti so šli po krvavi sledi za njima. Mira je izkrevavela za hišami v Škocjanu, Zdenko pa je pokosil fašistični rafal. Nato so morali kmetje mrtvi dekleti prisilno prepeljati nazaj na križišče – tja, kjer smo imeli akcijo. Tu sta ležali ves 1. maj 1944. Fašisti pa so zasliševali in poizvedovali, kdo bi bili dekleti. Kmetje so ju pokopali naslednji dan.

»So vaši doma vedeli za vaše delo?«

»Ne, nista vedela za moje nočne nevarne poti. Vedno sem rekla, da grem h kateri prijateljici in da se bom kmalu vrnila. Jaz pa sem hodila iz Gračišča po Gabrovici, po Loparju, Kopru... To je zelo široko področje.«

Tako je pripovedovala nekdanja skojevka Mirka! Solze so bile v njenih očeh prisotne skoraj ves pogovor. Vprašala je tudi, če smo zadovoljni s tem, kar nam je povedala. Tudi fotografije je prinesla in ob tem zatrjevala, kako je vznemirjena zaradi počastitve, da smo se spomnili na to akcijo, na padlega tovariša in padli tovarišici... in kako prav je, da mladina zve resnico o tem dogodku.

Predno smo se poslovili, smo se skupaj fotografirali. Naj še poveva, da nas je k tovarišici Mirki popeljala Zora Udovič-Grbac, ki je bila njena sodelavka med narodnoosvobodilnim bojem.

ALENKA CERAGONJA
JASMINA PODLESEK

Osnovna šola
Janka Premrla-Vojka

Bili smo prizadeti

Tekmovanju »10. kongresov ZKJ« na rob

Minuli torek je bil v Šmarju pri Jelšah zaključek tekmovanja »Tito-revolucija-mir« na temo kongresov Komunistične partije Jugoslavije. V zaključni del so se zvrstile štiri ekipe in sicer: ekipa steklarne iz Rogaške Slatine, ekipa marksističnega krožka steklarske šole Rogaška Slatina, ekipa osnovne šole Lesično in ekipe osnovne šole iz Bistrice ob Sotli.

Že v prvem nizu vprašanj se je ekipi iz steklarne zataknilo in je ostala brez točke, druge smo osvojile točko. Pri tretjem vprašanju pa smo doživele neprijetno presenečenje. Na vprašanje, katere so bile tri najpomembnejše resolucije desetega kongresa, je članica naše ekipe dobesedno citirala odlomek – pravilen odgovor iz revije Kekc. Komisija ga ni priznala za pravilnega, čeprav je bil. To je bil za nas hladen tuš. Bile smo čisto zmedene. Tekmovanje je potekalo dalje in po desetem vprašanju je bilo na tabli napisano: Lesično deset točk, druge ekipe po devet točk. Tako je vodja tekmovanja objavil prvaka in sicer ekipe iz osnovne šole Lesično.

Naš mentor se je pritožil komisiji in dokazal, da smo na tretje vprašanje pravilno odgovorili. Komisija je ugotovila pomoto, imela je namreč napačno napisan odgovor na naše vprašanje, in pritožbo sprejela.

V nadaljevanju tekmovanja se je komisija sicer

opravičila za napako, ki jo je naredila nam in marksističnem krožku, vendar za nas to ni bilo več isto. Tekmovanje smo sicer nadaljevale tri ekipe, Osnovna šola Lesično, marksistični krožek iz Rogaške Slatine in Osnovna šola Bistrica ob Sotli.

Kakorkoli je že bilo, ta zmaga nam kljub temu, da smo na vsa vprašanja pravilno odgovorili in zmagale – ne s srečo, ampak z znanjem, ni prinesla veselja! S takšnim načinom je bilo razvrsteno vse naše delo, ves trud tekmovalcev in naših mentorjev. Ne moremo pa tudi mimo izjave sekretarja občinskega komiteja ZSMS Šmarje pri Jelšah, ki je ob predaji priznanja dejal vodji naše ekipe: »V prihodnje pa vam želim manj sreče in več znanja!« Takšne izjave oziroma takšnega nasveta prav gotovo ni bil upravičen dati, ker nismo zmagale s srečo, ampak z znanjem. Če bi kdorkoli samo pomislil, koliko truda, volje in časa je bilo vložnega za to tekmovanje, bi do takšnih izjav prav gotovo ne prišlo. Člani zgodovinskega krožka naše šole smo že nekajkrat tekmovali v občinskem merilu in dokazali, da ne hodimo na tekmovanja s »srečo v žepu«, ampak z znanjem.

V prihodnje si želimo, da na tekmovanjih ne bi prišlo do takšnih napak, kot so bile storjene na zadnjem.

ČLANI ZGODOVINSKEGA KROŽKA,
Bistrica ob Sotli

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KR

»Z velikim veseljem sem se lotila branja pripevka svojega šolarja Rika Kunsta o obisku v celjskem muzeju revolucije, toda, ko sem pod objavljeno risbico zagledala zapisano Riko in ne Lidija Kunej, mi ni bilo vseeno,« piše Milena Romihova iz Bistrice ob Sotli. »Sprva sem se sprijaznila z dejstvom, da je objava spisa in risbice zame in za oba otroka zadovoljstvo, čeprav ni tako, kot bi moralo biti. Ker sem se že lani ob takšni zamenjavi oglašila, sem letos sklenila molčati. No, pa sem se premislila, zaradi Lidije, avtorice risbice.«

Prav ste storili! V tem našem uredništvu nas čas nenehno priganja in včasih si človek sestavka, ki naj bi ga ocenil, ne le prebral, ne utegne niti pošteno ogledati.

Opravičilo sem dolžna tudi učencem in učiteljem osnovne šole Vas-Fara. Ne samo zaradi tega, ker leži v uredniškem predalu še mnogo sestavkov iz in o Kolpski dolini! Nismo se odzvali vabilu na že tradicionalno proslavo dneva mladosti v zgodovinski Taborski steni nad Belico, ki je bila minulo soboto, in za katero smo doslej vedno našli čas in prostor v našem časniku. Pričakujem vaše poročilo in fotografijo, lahko tudi več.

Čeprav je od tekmovanja »Na bojni črti osemnajste«, ki je bilo pripravljeno v počastitev petintridesete obletnice 18. divizije, petintridesete obletnice slovenske in jugoslovanske državnosti ter kongresov Zveze komunistov Slovenije in Zveze komunistov Jugoslavije, minilo že kar mesec dni, je tu prošnja: Pripravo takšnega tekmovanja so prav gotovo spremljali pogovori z borci, prebiranje gradiva o dneh narodnoosvobodilnega boja. In če imate te pogovore zabeležene, jih pošljite. (Mimogrede: Vabilo na zaključni del tekmovanja, ki je bilo v šmarškem kulturnem domu, mi je dal glavni in odgovorni urednik s pripisom »po vesti«. Pa me je vest, čeprav nekoliko pozno, le zapekla.)

No, pomagati si moramo, mar ne? Slednje pa ne velja le za mlade zgodovinarje iz Šmarja..., organizatorje imenovanega tekmovanja v grosupeljski občini.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KR

